

MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMA 2007 - 2013

SISÄLTÖ

SAATESANAT	2
LAATIMISPROSESSI	3
Sijainti keskellä Suomea	4
Puhdasta luontoa, kauniita maisemia	5
Asukkaat - laatu korvaa määrän	6
Yleissivistystä ja ammatillista osaamista	8
Ahkerat työntekijät asuinkunniensa	8
Monipuolista maatilayrittäjyyttä	9
Pienyritykset - metallia, puuta ja palveluita	10
Vapaa-ajanasukkaita kaupungeista	11
2 MENNYTTÄ JA TULEVAA	12
Muistot menneeltä ohjelmakaudelta	12
Tavoiteohjelmia ja alueellista maaseudun kehittämistä	12
Toimintaryhmiä ja taustaa	12
Uusi ohjelmakausi, uudet haasteet	14
Maaseudun kehittämistä yhdestä rahastosta	14
Viisari kokeilee ja täydentää	14
3 KEHITTÄMISSTRATEGIA: LÄHTÖKOHDAT JA PÄÄMÄÄRÄT	15
Tästä lähdemme liikkeelle	15
Ja tänne saavumme	17
4 TOIMINTALINJAT JA TOIMENPITEET	18
Toimintalinja A: Monipuolista pienyritystä	18
Energiaa omalta maalta	19
Peruspalveluja läheltä – turvallista ympäristöä	20
Matkailijoita läheltä ja kaukaa	21
Lähiiruoka – paikallisia makuja	21
Sekalaisesta askareesta yrittäjyyteen	22
Toimintalinja B: Laadukasta elämää ja viihtyisyyttä kotiseudulla	24
Viihtyisät asuin ympäristöt	25
Pirteyttä paikalliskulttuurista	25
Palveluita omalla kylällä	26
Hallintohanke	28
5 OHJELMAN TOTEUTTAMINEN	30
Viisarin organisaatio	30
Haaveesta hankkeeksi	30
Uuden ideointia	30
Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty	31
Puntarointia ja aprikointia	32
Jakamalla tieto moninkertaistuu	34
Verkostojen kutominen	35
6 KUSTANNUKSET JA RAHOITUS	36
7 TOIMENPITEIDEN JA TULOSTEN SEURANTA JA ARVIOINTI	37
Seurannalla aineistoa arviointiin	37
Arviointi – ohjaava työkalu	38
8 OHJELMAN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI	39
Tavoitteena tasa-arvo	39
Kehittämistyön kestävyys	39
ARVIO TOIMENPITEIDEN PAINOTUKSISTA	41
MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET	42
LÄHTEET	43

SAATESANAT

Toimintaryhmä on osoittautunut mainioksi maaseudun kehittäjätahoksi ennen kaikkea alhaalta ylöspäin työtavan takia. Kun siihen kytkeytyy kumppanuus, avoimuus ja luottamus sekä maaseudun asukkaiden oma aktiivisuus saavutetaan toimintaryhmätyöllä paikallisesti, maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittäviä tuloksia. Toimintaryhmällä on oma, paikallinen maaseudun kehittämisohjelma, jonka laatimiseen alueen asukkaat, yhteisöt, yritykset ja julkinen taho ovat voineet osallistua.

Toimintaryhmän merkitys alueelle ilmenee erään aktiivin ääneen ajattelusta: ”Mitäs meillä oli ennen toimintaryhmiä”.

Viisari-ohjelma on pohjoisen Keski-Suomen maaseudun toimijoiden yhteinen näkemys siitä, mihin aluettamme asukkaiden, yhteisöjen ja yritysten yhteistyöllä tulevina vuosina halutaan kehittää ja millaisiin toimenpiteisiin toimintaryhmän voimavarat tullaan kohdentamaan. Kaikki toiminta-alueen kunnat ovat lupautuneet mukaan ohjelman osarahoittajiksi ja yhteistyökumppaneiksi.

Viisari-ohjelma sisältää toiminta-alueen nykytilan kuvauksen ja kehittämistarpeet sekä näiden pohjalta valitun kehittämisstrategian, sen painopisteet ja toimenpidekokonaisuudet. Ohjelmassa esitellään myös paikallinen toimintaryhmä, ohjelman toteuttamistapa ja hanketoiminnan edistäminen sekä paikallisen kehittämistyön vaikutuksia. Ohjelman toteutuksen jakautumisesta Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteisiin on ohjelman laatimishetkellä karkea arvio.

Viisari-ohjelma toimii omaehtoisen maaseudun kehittämistyön suunnan osoittajana, viisarina. Ohjelma jatkaa vuonna 2006 päättyvän ohjelmakauden kehittämistyötä pohjoisessa Keski-Suomessa yhteistyössä muiden kehittäjätahojen, viranomaisten ja erityisesti alueen asukkaiden ja yhteisöjen kanssa.

Viitasaarella 11.12.2006

Maaseudun Kehittämisyhdistys VIISARI ry

Arja-Leena Halonen, toiminnanjohtaja

LAATIMISPROSESSI

Viisari-ohjelman laatimisprosessi käynnistettiin keväällä 2005 seututilaisuuksilla, joihin osallistui myös Keski-Suomen TE-keskus. Lisäksi järjestettiin kyläkunnittaisia ohjelman suunnitteluiltoja kesän aikana. Viisarin internetsivujen kautta on myös voinut vastata kyselyyn, jossa tiedusteltiin kotiseudun vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia sekä kehittämisideoita tulevalle ohjelmakaudelle. Ohjelmavalmistelusta on tiedotettu ja vastaavia lomakkeita kerätty asukkailta kesän 2005 mittaan mm. Puutarhamesuilla Viitasaarella sekä Suomenselkämessuilla Kivijärvellä.

Alueen ammattikouluissa ja lukioissa järjestettiin opiskelijoille tilaisuuksia, joissa saatiin nuorten ääni ohjelman valmisteluun. Myös Viisarin opinnäytetyöpankissa mukana olleet nuoret osallistuivat sähköpostitse ohjelman valmisteluun.

Ohjelmaa varten pyydettiin kehittämisideoita alueen tuottaja- ja yrittäjäyhdistyksiltä, joiden kanssa järjestettiin yhteisiä ideapalavereita. Pohjoisen Keski-Suomen elinkeinoryhmä paneutui tulevan ohjelmakauden suunnitteluun kokouksissaan kevään ja kesän aikana keskittyen erityisesti alueen yritystoiminnan kehittämisen strategisten linjausten työstämiseen.

Ohjelman valmistelun etenemisestä on tiedotettu alueen kunnanjohtajia, jotka ovat 16.11.2005 kokouksessaan ilmaisseet alustavan sitoutumisen uuden ohjelman kunta-rahoitukseen. Kaikki kunnat ovat antaneet kirjallisen sitoumuksen osallistumisesta ohjelman kuntarahan suorittamiseen, liite 1. Ohjelman valmistelu- ja ideointitilaisuuksia järjestettiin 30, joihin osallistui noin 350 henkilöä.

Viisari-ohjelmaa ja Keski-Suomen alueellista maaseutuohjelmaa valmisteltiin pitkälti samassa aikataulussa. Lisäksi Keski-Suomessa valmisteltiin kolmen muun toimintaryhmän ohjelmaa. Ohjelmia yhteen sovitettiin TE-keskuksen ja toimintaryhmien yhteisissä tapaamisissa syksyllä 2005 ja syyskesällä 2006.

Tilaisuuksissa kerätyn materiaalin lisäksi ohjelman valmistelussa on hyödynnetty edelliseltä ohjelmakaudelta saatuja kokemuksia, alueen kyläsuunnitelmia, tilastotietoja sekä mm. Suomen maaseudun kehittämisstrategiaa ja kuntastrategioiden elinkeino- ja maaseutuasioita.

Viisari ry:n hallitus ja toimihenkilöt ovat kommentoineet ohjelmaa sen valmistumisen myötä. Seutu-, kylä- ja oppilaitostilaisuuksiin on osallistunut toimihenkilöiden lisäksi hallituksen jäseniä.

Tilaisuuksien ideoiden ja ehdotusten kokoamisesta vastasi ohjelma-avustaja Mari Puro ja ohjelman kirjoitustyöstä Johanna Nieminen Jyväskylän ammattikorkeakoulun Luonnonvarainstituutista.

1 LÄHTÖTILANNE

Sijainti keskellä Suomea

Maaseudun Kehittämisyhdistys VIISARI ry. toimii Keski-Suomen maakunnan pohjoisosissa, Saarijärven-Viitasaaren sekä Äänekosken seutukunnilla. Toiminta-alueessa ovat mukana Viitasaaren, Saarijärven ja Äänekosken kaupungit (Äänekosken osalta pois lukien Äänekosken ja Suolahden kaava-alueet, liite 2). sekä Pihtiputaan, Kinnulan, Kivijärven, Kyyjärven, Karstulan, Kannonkosken ja Pylkönmäen kunnat. Äänekosken ja Suolahden kaava-alueet ovat toiminta-alueen ulkopuolella niiden teollisen elinkeinorakenteen takia, liite 3. Alueen pinta-ala (n. 8100 km²) kattaa yli 40 prosenttia maakunnan pinta-alasta, mutta maakunnan väestöstä alueella

asuu vain vajaa viidennes. Koko alue on harvaanasuttua, keskimäärin 6,5 asukasta/km².

Kaupunki- ja maaseutuajan (2001) mukaan alue on lähes kokonaan harvaan asuttua maaseutua, jolle on tyypillistä huonon kehityksen kierre: nuorten poismuutto, palvelujen kaikkoominen, vanhusväestön lisääntyminen ja heikko kuntatalous. Saarijärven kaupunki luetaan kuuluvaksi ydinmaaseutuun, joka on vahvaa alkutuotantoaluetta. Kuntaliitosten myötä syntynyt uusi Äänekosken kaupunki on alueajan mukaan jakautunut harvaan asutuksi maaseudeksi (Sumiainen), keskuksiksi (Äänekoski), ja yhteiseksi vuorovaikutusalueeksi (Suolahti).

Alueen läpi kulkee kolme valtaväylää: valtatie 13 ja E 75 sekä kantatie 77 (Sininen tie). Aluetta halkoo myös tavaraliikenteeseen käytetty rautatie, henkilöliikennettä radalla ei ole. Puhelinyhteydet ovat digitaalisia ja GSM-verkko kattava. Tietoliikenneyhteyksiä on rakennettu kuluneella ohjelmakaudella ja uudelle ohjelmakaudelle siirryttäessä niiden voidaan sanoa olevan kattavia.

Kehittämistarpeita:

- maaseudun säilyminen asuttuna
- pitkien etäisyyksien aiheuttamien haittojen vähentäminen

Puhdasta luontoa, kauniita maisemia

Metsät ovat alueen tärkein luonnonvara. Viime aikojen suuntaus on ollut, että metsät siirtyvät enenevässä määrin alueen ulkopuolella asuvien metsätalallisten tai eläkeläisten haltuun. Lisäksi metsätiloja uhkaa pirstaloituminen perikuntia purettaessa. Kaupunkilaismetsänomistajien tarpeet ja arvot metsänhoitotoimenpiteissä eroavat usein hyvinkin voimakkaasti perinteisistä käyttöarvoista. Noin puolet Keski-Suomen soista sijaitsee Saarijärven-Viitasaaren seutukunnalla ja lähes puolet turvetuotannosta sijoittuu Saarijärven seutukunnalle.

Vesistöt kuuluvat olennaisena osana seutukunnan maisemaan halkoessaan pirstaleisina metsiä ja peltoja. Suurin osa alueen vesistöistä luokitellaan vedenlaadultaan erinomaisiksi ja hyväiksi, ainoastaan Saarijärven reitti ja osa pienemmistä järvistä on hajakuormituksen vuoksi tyydyttävässä kunnossa. Teollisuuden aiheuttama kuormitus vesistöihin on vähäistä.

Seutukunnan koskia pidetään koko eteläisen suomen parhaimpiin kuuluvina urheilukalustuspaikkoina sekä melontareitteinä. Useita koskia on kunnostettu huomioiden sekä kalatalous että melojien tarpeet.

Maaseudun kulttuuriympäristöä uhkaa maataloudessa tapahtuva rakennemuutos ja poismuutto. Yhä useampi tila muuttuu asuintilaksi tai jää asumattomaksi. Syrjäisemmille pelloille voi olla vaikea löytää ostajaa tai vuokraajaa ja tällöin niitä uhkaa metsittäminen tai pusikoituminen. Tyhjät talot ja umpeen kasvavat peltomaisemat luovat ympäristölle ränsistyneen ilmeen. Alueen asukkaiden ja erityisesti matkailijoiden viihtyvyyden lisäämiseksi avaria maaseutumaisemia tulee hoitaa sekä säilyttää pellot viljeltyinä ja siten taata järvi- ja peltonäkymien säilyminen myös tulevaisuudessa.

Ympäristön huomioiminen kehittämistyössä

- elinympäristön ja kulttuurimaiseman vaaliminen
- luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen

Asukkaat - laatu korvaa määrän

Vuoden 2004 lopussa alueella (pois lukien Äänekosken ja Suolahden taajama-alueet) oli kaikkiaan noin 41 000 asukasta.

TAULUKKO 1. Alueen väkiluvun muutos 1995 - 2005 ja ennuste 2015

	1995	2004	muutos 1995 - 2004		ennuste 2015
Kannonkoski	1857	1630	-227	-12,2 %	1531
Karstula	5467	4858	-609	-11,1 %	4206
Kinnula	2272	1940	-332	-14,6 %	1556
Kivijärvi	1810	1452	-358	-19,8 %	1352
Kyyjärvi	1947	1693	-254	-13,0 %	1569
Pihtipudas	5550	4984	-566	-10,2 %	4352
Pylkönmäki	1227	1034	-193	-15,7 %	924
Saarijärvi	10753	10096	-657	-6,1 %	9189
Viitasaari	8347	7524	-823	-9,9 %	6647
Äänekoski, maaseutu	5805	5673	-132	-2,3 %	5616
Alue yhteensä	45035	40884	-4151	-9,2 %	36942

Alueen muuttotappio tuntuu kiihtyneen vuosituhannen vaihteen tienoilla työ- ja koulutuspaikkojen vähyden ja suurempien kaupunkien vetovaikutuksen kannustamana. Väestömäärä vähenee muuttoliikkeen lisäksi myös kuolleisuuden ollessa useissa kunnissa syntyvyyttä suurempi. Väestöennusteen mukaan sama kehitys tulee jatkumaan.

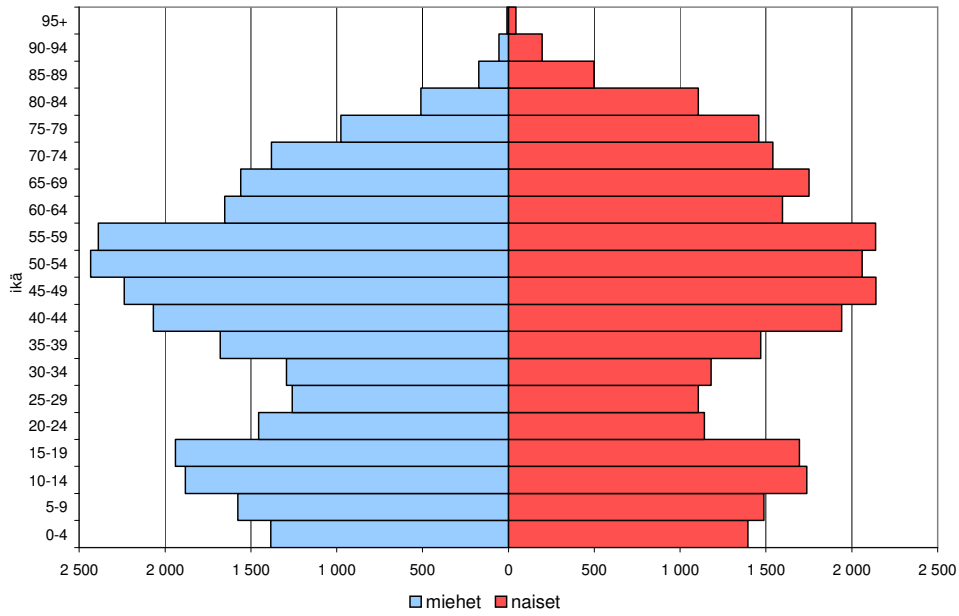
Alueen väestöstä eläkkeelle on siirtynyt 28 prosenttia. Eniten eläkeläisiä on Kannonkoskella ja Pylkönmäellä, joissa eläkeläisten määrä lähentelee jo 40 prosenttia. Huolestuttavaa on myös 20 - 30-vuotiaiden vähyys, vuonna 2004 heitä oli vain 8,5 prosenttia väestöstä (koko maassa 12,7 %). Nuoret muuttavat koulutus- ja työpaikkojen sekä korkeamman elintason perässä suurempiin keskuksiin. Nuorten ikäluokkien pienenus alentaa myös syntyvyyttä.

Taloudellinen huoltosuhde oli alueella vuonna 2002 keskimäärin 1,72, mikä tarkoittaa, että 100 työssäkäyvää kohti on 172 työvoiman ulkopuolista. Huoltosuhde koko maassa oli keskimäärin 1,32. Huoltosuhdetta alueella nostavat korkea työttömyys sekä eläkeläisten suuri määrä. Työvoiman ulkopuolisen väestön suuri osuus näkyy alueen asukkaiden keskimääräisessä tulotasossa.

Kehittämistarpeita

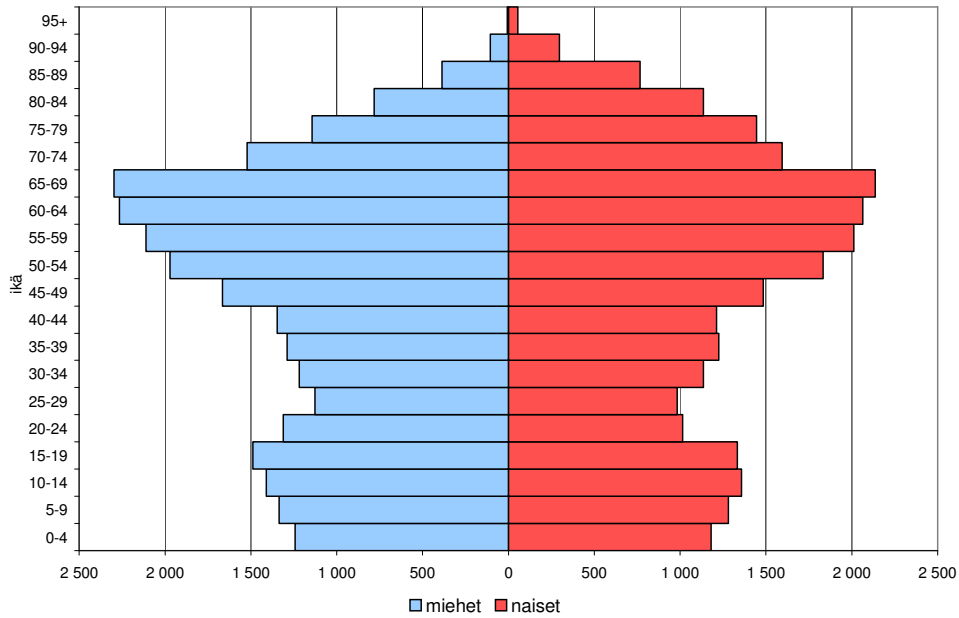
- väestörakenteen tasapainottaminen
- muuttotappion vähentäminen

**Väestö iän ja sukupuolen mukaan 31.12.2004,
 12 kuntaa Keski-Suomen maakunnasta**

KUVIO 1. Väestö iän ja sukupuolen mukaan 31.12.2004 Viisari-alueella

**Väestö iän ja sukupuolen mukaan 31.12.2015,
 12 kuntaa Keski-Suomen maakunnasta, ennuste**

KUVIO 2. Väestö iän ja sukupuolen mukaan 31.12.2015 Viisari-alueella (ennuste)

Yleissivistystä ja ammatillista osaamista

Vaikka koulutustaso on viime vuosina hieman noussut, on edelleen alle puolella alueen yli 15 vuotiaista perusasteen jälkeistä koulutusta. Peruskoulun jälkeen voi opintoja jatkaa seitsemässä lukiassa. Monipuolista ammatillista koulutusta sekä nuorille että aikuisille tarjoavat Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskuksen yksiköt Äänekoskella, Viitasaarella ja Saarijärvellä. Korkeakoulutason opetusta järjestävät sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun Luonnonvarainstituutti Saarijärvellä että Humanistinen ammattikorkeakoulu Suolahdessa. Ammattikorkeakoulujen yksiköt tarjoavat myös kaikille avointa avoimen ammattikorkeakoulun opetusta.

Karstulan kansanopisto ja Keski-Suomen Opisto Suolahdessa tarjoavat sekä ammattiin johtavaa koulutusta että avoimen yliopiston- ja muuta yleissivistävää koulutusta mm. luonto-, sosiaali- ja terveys- sekä käsityöalalta. Alueen viisi kansalais- ja työväenopistoa järjestävät toimintaa kaikissa kunnissa ja tuovat mahdollisuuden omaehtoiseen itsensä kehittämiseen ja harrastustoimintaan.

Kehittämistarpeita

- elinkeinoelämää tukevien tietojen ja taitojen lisääminen
- tietoyhteiskuntakehitystä tukevien tietojen ja taitojen lisääminen

Ahkerat työntekijät asuinkunnissaan

Valtaosa alueen työssäkävivistä työskentelee asuinkunnassaan. Ainoastaan alueen eteläisimmät osat hyötyvät maakuntakeskuksen heijastusvaikutuksista, muualla seudulla työssäkäynti kohdistuu pääasiassa omaan kuntakeskukseen ja kaupunkien läheisissä kunnissa myös naapurikaupunkiin.

Äänekoskella teollisuuden osuus työpaikoista on lähes 40 prosenttia, kun maa- ja metsätalouden osuus on enää noin kolme prosenttia. Myös alueen muissa kunnissa maatalouden merkitys työllistäjänä on laskenut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Perinteisesti alueen teollisuuden vahvuuksina ovat olleet miesvaltaiset alat, kuten mekaaninen puunjalostus ja metalli.

TAULUKKO 2. Työpaikkojen määrä ja prosenttiosuudet toimialoittain vuonna 2002 Saarijärven-Viitasaaren seutukunnalla

Toimiala	Työpaikkoja kpl	% työpaikoista
Maa- ja metsätalous	2 408	12,4 %
Jalostus	5 519	28,4 %
Palvelut	11 525	59,2 %
Yhteensä	19 452	100,0 %

Kunnat työllistävät yli neljänneksen kaikista työssäkävivistä ja ovat siten seudun suurimpia yksittäisiä työnantajia. Tulevaisuudessa julkisen sektorin työpaikat tulevat vähenemään. Julkisen sektorin työpaikkojen väheneminen tulee koettelemaan erityisesti naisia, koska 75 prosenttia kuntien työntekijöistä on naisia

Lähes viidennes alueen kaikista työssäkävivistä on yrittäjiä, mikä on huomattavasti enemmän kuin Keski-Suomessa keskimäärin (12 %). Yrittäjistä naisia on vain kolmannes, joten erityisesti naisten yrittäjävalmiuksien kehittäminen on tulevaisuudessa ensiarvoisen tärkeää.

TAULUKKO 3. Työpaikkojen jakautuminen sektoreittain Viisari-alueella vuonna 2002

Työnantajan sektori	Työssäkäyviä kpl	% työssäkävivistä
Valtio	448	2,3 %
Kunta	5 384	27,3 %
Yksityinen sektori	10 337	52,4 %
Yrittäjät	3 547	18,0 %
Yhteensä työssäkäyviä	19 716	100,0 %

Työttömyysaste alueella on keskimäärin 15,6 prosenttia. Työttömyysaste on laskenut tasaisesti 90-luvun puolivälistä saakka, mutta on edelleen hieman korkeampi kuin Keski-Suomessa keskimäärin. Kaikkiaan työttömänä oli joulukuun 2004 lopussa 4150 henkilöä, joista pitkäaikaistyöttömiä oli yli neljännes. Työttömistä alle 25-vuotiaita on 13 prosenttia. Syksyn 2005 aikana nuorten työllisyystilanne on alueella parantunut.

Monipuolista maatilayrittäjyyttä

Maatalouden päätuotantos suunnat ovat lypsykarjatalous ja lihantuotanto. Alue on perinteistä "maitoseutua" ja sillä tuotetaan noin puolet koko maakunnan maidosta. Vuonna 2004 alueella oli 1565 maatilaa. Tilojen määrä on laskenut 27 prosenttia vuodesta 1995 vuoteen 2004. Arvioiden mukaan vuoteen 2012 mennessä kolmannes Keski-Suomen maatiloista lopettaa toimintansa ja Äänekosken ja Saarijärven seutukunnilla väheneminen tulee olemaan vieläkin suurempaa. Vaikka merkittävä osa tiloista lopettaa toimintansa, jatkavat tilat aikovat laajentaa ja tehostaa tuotantoaan.

Alueen maatiloista 42 prosenttia harjoittaa maatalouden ohella muuta yritystoimintaa. Yleisimmin tiloilla harjoitetaan koneurakointia (maatalous- ja metsäkoneurakointi, lumen auraus), polttopuiden myyntiä, matkailupalveluita, puu- ja metsäalan urakointia sekä maataloustuotteiden suoramyntiä. Muun yritystoiminnan osuus liikevaihdosta on keskimäärin 60 prosenttia. Jatkossa maatilojen monimuotoisuus tulee korostumaan ja muu yritystoiminta tulee vahvistamaan asemaansa yhtenä tulonlähteenä maatiloilla.

Pienyritykset - metallia, puuta ja palveluita

Seutukunnalla oli vuonna 2002 Äänekosken taajamat mukaan lukien 2573 yritystoimipaikkaa. Yrityksistä 7 prosenttia toimi alkutuotannon toimialalla, 16 prosenttia teollisuudessa ja 77 prosenttia palvelualoilla. Yritykset ovat pieniä, keskimääräinen henkilöstömäärä vaihtelee Saarijärven-Viitasaaren seutukunnalla 1,5 - 3,5 välillä, Äänekoskella luku on hieman suurempi suurten teollisuusyritysten nostamana.

Palvelualan yritykset toimivat monipuolisesti eri sektoreilla, joista merkittävimpiä ovat tukku- ja vähittäiskauppa, rakentaminen sekä kuljetus- varastointi ja tietoliikennepalvelut. Myös sosiaali- ja terveysalan sekä kauneudenhoitoalan yrittäjyys on merkittävää. Yrittäjänaiset toimivat usein palvelualoilla. Liikevaihdoistaan palveluyrittäjyys jää teollisuustuotantoa pienemmäksi, mutta toisaalta lähes 80 prosenttia alueen teollisuuden kokonaisliikevaihdosta keskittyy Äänekosken kaupungin alueelle.

Tärkeimmät teollisuuden toimialat ovat puunjalostus ja metalli. Suurin osa metallialan yrityksistä toimii alihankkijoina kotimaisille vientiyrityksille. Puunjalostuksessa tärkeimmät tuotannonalat ovat paperi- ja selluteollisuus Äänekoskella sekä sahaus, hirsirakentaminen ja rakennuspuusepäntuotanto muulla toimialueella. Teollisuustuotannon jalostusaste on matala ja pienimuotoista alihankintayrittäjyyttä sekä päätoimisena että sivuelinkeinoyrittäjyytenä olisi mahdollista lisätä.

Kehittämistarpeita

- **maaseudun pienyritystoiminnan ja maatalouden liitännäiselinkeinojen kehittäminen**
- **palvelutuotannon kehittäminen**
- **yrittäjyyttä tukevan koulutuksen lisääminen**

Vapaa-ajanasukkaita kaupungeista

Maaseutu viehättää kaupunkilaisia loma-asuntopaikkana. Vuonna 2004 alueella oli yli 10 000 loma-asuntoa. Suurimmat mökkikunnat ovat Äänekoski, Saarijärvi ja Viitasaari, mutta pienemmissä kunnissa loma-asukkaiden merkitys korostuu. Esimerkiksi Kanonkoskella, Kivijärvellä ja Pylkönmäellä väkimäärä kesäisin lähes kaksinkertaistuu.

Vapaa-ajan asunnon ja vakituisen asunnon raja on viime vuosina hämärtynyt ja mökillä vietetään yhä pidempiä aikoja. Vapaa-ajan asunnoilta käydään myös töissä tai töitä voidaan tehdä mökiltä tietoverkkojen välityksellä. Vapaa-ajan asukkaissa on merkittävä potentiaalinen asiakasryhmä pienten kuntien yrityksille, erityisesti kaupoille ja mökkien huolto- ja kunnossapitotöitä tarjoaville yrityksille.

Kattavia palveluja tarjoamalla sekä tietoliikenneverkkoa hyödyntämällä etätyön mahdollistamiseksi voidaan vapaa-ajan asukkaiden viipymisaikaa pidentää. Myös loma-asukkaiden tiedotus kunnan ja kylän tapahtumista ja palveluista on tärkeää, jotta loma-asukkaat saadaan sitoutumaan kylään ja palvelujen käyttöön.

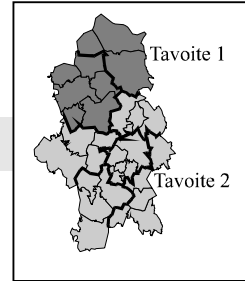
Kehittämistarpeita

- **monipuolisen palvelutarjonnan lisääminen**
- **paikallisten tuotteiden tuotteistaminen ja markkinointi lomalaisten saataville**
- **sosiaalisen kanssakäymisen lisääminen**

2 MENNYTTÄ JA TULEVAA

Muistot menneeltä ohjelmakaudelta

Tavoiteohjelmia ja alueellista maaseudun kehittämistä

Menneellä ohjelmakaudella Saarijärven-Viitasaaren seutukunta kuului Pohjois-Suomen Tavoite 1-ohjelman piiriin. Äänekosken seutukunta puolestaan kuului Länsi-Suomen Tavoite 2-ohjelmaan sekä alueellisen maaseutuohjelman (ALMA) alueeseen.

Keski-Suomen Tavoite 1-ohjelman päämääränä oli luonnonvaroja pitkälle jalostava, osaavien verkostojen pohjoinen Keski-Suomi. Ohjelmasta tuettiin ensisijaisesti yritysverkostojen kehittämistä. Ohjelman painopistealueina olivat pohjoisen Keski-Suomen vahvat alueet: puu, metalli, maatalous ja maaseudun liitännäiselinkeinot, energia, kivi ja matkailu. Keski-Suomen Tavoite 2-ohjelma puolestaan tavoitteli tiedolla ja työllä itseään elättävää aluetta. Ohjelmassa korostettiin osaamista ja uuden tiedon tuottamista sekä informaatioteknologian roolia. Toimialoina olivat metalli, matkailu, mekaaninen puunjalostus, elektroniikkateollisuus, graafinen teollisuus, käsityöteollisuus ja elintarvikeala.

ALMA-ohjelma laadittiin Tavoite 1-ohjelman ulkopuolisille alueille tukemaan Tavoite 2-ohjelman päämääriä maa- ja metsätalouden toimialalla. Tavoitteena oli kehittää erityisesti maaseudun peruselinkeinoja, yritysten toimintaympäristöjä, maatilakytkentäistä yritystoimintaa sekä monipuolistaa maatilojen toimintaa. Lisäksi ohjelmaan sisältyi kylä- ja ympäristöhankkeita.

Toimintaryhmyötä tauotta

Toimintaryhmyötä seudulla on käynnistynyt jo edellisellä ohjelmakaudella 1997 Saarijärven Seudun Paavo- ja NELOS-POMO -ohjelmatyöllä. Tätäkin ennen alueella on tehty omaehtoista maaseudun kehittämistä. Vuodesta 2000 Saarijärven-Viitasaaren seutukunnalla ja Äänekosken maaseutualueilla on toiminut Leader+ -toimintaryhmä Maaseudun Kehittämisyhdistys VIISARI ry. Entinen Sumiaisten kunnan alue kuului menneellä ohjelmakaudella ALMA-toimintaryhmä Maaseutukehitys ry:n toiminta-alueeseen. Suolahti oli viime ohjelmakaudella toimintaryhmien ulkopuolista aluetta

Viisari ry on rahoittanut vuoden 2004 loppuun mennessä 150 hanketta. Hankkeet jakautuvat toimialoittain: investoinnit 40 prosenttia, kehittäminen 32 prosenttia ja osaaminen 20 prosenttia. Hankkeiden kautta on alueelle syntynyt 28 uutta yritystä ja 101 uutta työpaikkaa. Toiminta on lisännyt erityisesti naisten työllisyyttä alueella; syntyneistä yrityksistä yli puolet on naisyrityksiä ja yli puolet kaikista yrityshankkeista on sijoittunut hoiva- ja palvelualan yrityksiin. Kuluneella ohjelmakaudella on laadittu ja päivitetty koko alueelle kattavasti kyläsuunnitelmat, joita hyödynnetään kehittämistoimenpiteiden suunnittelussa. Hyviä kokemuksia on saatu myös yrittäjille ja asukkaille järjestetystä täsmäkoulutuksesta.

Viisari on kuluneella ohjelmakaudella aloittanut aktiivisen kansainvälistymisen, jota on tarkoitus jatkaa myös uudella ohjelmakaudella. Nuorten Safkamatka Eurooppaan -hanke käynnisti kansainvälistymisen tutustuttamalla alueen nuoria eurooppalaiseen ruokakulttuuriin ja eurooppalaisiin nuoriin osiona. Nuorisotapaamisissa Saksassa, Italiassa ja Suomessa nuoret toteuttivat yhdessä hanketta ja suunnittelivat sen jatkoa. Hankkeeseen osallistuneet nuoret oppivat laittamaan eri maiden, myös kaukomaiden tyypillisiä arki- ja juhlaruokia sekä ymmärtämään kulttuureista ja perinteistä johtuvaa

erilaisuutta kansojen välillä. Hanke toteutettiin kansallisena ja kansainvälisenä.

Kansainvälistyvät tuottajat -hankkeen esiselvitys tehtiin Safkamatka-hankkeen Italian matkan aikana. Esiselvitystä seurasi Montagna Leader -ryhmän kanssa yhteinen Improve-hanke, johon osallistui kummastakin maasta yrittäjiä ja nuoria. Yrittäjät vaihtoivat kokemuksia ja toteuttivat hanketta vierailuilla toistensa luona sekä chat-istunnoissa. Suomalaiset yrittäjät irrottautuivat viikoksi Italiaan yhteistyöyhteyksiin työvaihtoon. Yrittäjien palautteiden mukaan hanke on lähentänyt suomalaisia osallistujia keskenään, lisännyt rohkeutta ja itsetuntoa yrittäjänä sekä antanut uusia malleja yhteistyöstä ja ideoita yritysten kehittämiseen. Hankkeen tuotoksena ilmestyy syksyllä 2006 Suomalais-italialainen ruokakirja, jonka hankkeen osallistujat ovat koonneet. Hankkeen nuoriso-osion toteutus painottuu vuoteen 2006. Improve-hankkeeseen on integroitunut Rieska-Leader Suomessa ja EuroLeader Italiassa. Hankkeen toimintamallia on käytetty myös muiden toimintaryhmien yhteishankkeissa.

Viisarilla on pitkäaikainen tuttavuus Virolaisten kylien kehittäjien kanssa. Omana hankkeena toteutettiin Rajalta ulos -esiselvityshanke, jonka tarkoituksena oli rakentaa kylien välinen yhteishanke Viisarin ja Tarton alueen kylien kanssa. Viron liittyttyä EU:n jäseneksi Leader-toimintaa aloitellaan siellä ja esiselvityksen tulokset pyritään aktivoimaan uudella ohjelmakaudella. Tarton alueelle perustettu Leader-ryhmä Tartumaa Arendusselts ja Viisari solmivat syksyllä 2006 aiesopimuksen kansainvälisestä yhteistyökumppanuudesta.

Viisari on käynnistänyt kaksi esiselvitystä bioenergia-alan yhteistyöstä Italiaan ja Skotlantiin. Mikäli esiselvityksistä ja niitä mahdollisesti seuraavista hankkeista saadaan hyviä kokemuksia, kansainvälistä bioenergia-yhteistyötä jatketaan uudella ohjelmakaudella. Viisari on rahoittanut matkailu- ja kulttuuripainotteiset kansainväliset yhteishankkeet, joille odotetaan jatkoa tulevilla ohjelmakaudella.

Viisari on pyrkinyt kannustamaan alueen asukkaita, yrittäjiä ja yhteisöjä kansainvälisiin yhteishankkeisiin mm. järjestämällä kansainvälisiä seminaareja ja tapaamisia sekä tukemalla kieliointoja. Alueen nuorille on järjestetty omia kansainvälisyysseminaareja.

Vuonna 2005 toteutetun sisäisen arvioinnin sekä ulkopuolisten tahojen laatimien väli-raporttien mukaan Viisarin toiminta on koettu seutukunnalla toimivaksi tavaksi kehittää maaseutua. Viisarin merkitys seutukunnan kehittäjänä nähtiin positiivisena ja sen koettiin mahdollistaneen monia seutukuntaa kehittäviä hankkeita. Lisäksi Viisari on toiminut erityisesti kyläseuduilla kannustajana, rohkaisijana ja asukkaita yhdistävänä tekijänä. Suurin osa toteutetuista hankkeista ei olisi toteutunut lainkaan tai ne olisivat toteutuneet myöhemmin ja suppeampina ilman Viisarin tarjoamaa rahoitusta. Suurin osa hankkeiden käynnistämistä toiminnoista tulee myös jatkumaan toimijoiden omilla panostuksilla tai yritystoimintana, mitä voidaan pitää rahoituksen kestävyyskannalta positiivisena vaikutuksena.

Viisarin toiminnan toivottiin jatkuvan samankaltaisena myös tulevilla ohjelmakaudella, koska kehitettävää Viisarin toiminta-alueella riittää ja uusien yritysten käynnistämisessä tarvitaan aina sekä asiantuntija- että rahallista apua.

Uusi ohjelmakausi, uudet haasteet

Maaseudun kehittämistä yhdestä rahastosta

Uudella ohjelmakaudella 2007 - 2013 maaseudun kehittämistyötä yksinkertaistetaan keskittämällä EU-tasolla kaikki maaseudun kehittämistoimenpiteet yhteen maaseuturahastoon. Maaseuturahastossa on neljä toimintalinjaa. Toimintalinja 1 maa- ja metsätalouden kilpailukyvyyn parantaminen pitää sisällään mm. maatalouden investointituet, maatalojen välisen yhteistyön kehittämisen, koulutuksen sekä toimenpiteet maatalous-tuotannon laadun parantamiseksi. Toimintalinjasta 2 ympäristön ja maaseudun tilan parantaminen rahoitetaan mm. ympäristötuet. Toimintalinja 3 maaseudun elinkeino-elämän monipuolistaminen ja maaseutualueiden elämän laatu keskittyy maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistamiseen, kylien kehittämistoimenpiteisiin ja maaseudun peruspalveluiden turvaamiseen.

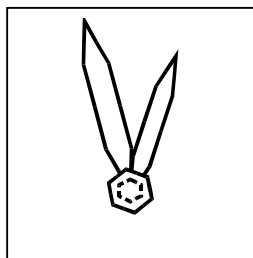
Toimintalinja 4 on Leader-toimintatapa, jota toteutetaan paikallisten toimintaryhmien kautta. Tavoitteena on, että Leader-toimintatapa kattaisi uudella ohjelmakaudella koko Suomen. Ainoastaan suurimpien kaupunkien taajama-alueet jäävät toiminnan ulkopuolelle. Leader-toimintatapa voi tulevilla ohjelmakaudella sisältää toimenpiteitä kaikista edellä mainituista 1 - 3 toimintalinjasta, mikä tuo uudenlaisen haasteen toimintaryhmien työlle.

Viisari kokeilee ja täydentää

Toimintaryhmätyö on edellisillä ohjelmakausilla havaittu toimivaksi omaehtoisen kehittämistyön välineeksi, jossa voidaan laajempaa ohjelmatyötä syvällisemmin huomioida pienten, erityisesti aloittavien yritysten ja maaseudun asukkaiden erilaiset lähtökohdat ja tarpeet.

Viisari-ohjelman toimenpiteet painottuvat erityisesti pienten kehittämisideoiden ja yritysten tukemiseen sellaiselle tasolle, jossa niiden kytkeytyminen suurempiin hankekonaisuuksiin, verkostoihin ja rahoitusmahdollisuuksiin helpottuu. Viisari-ohjelman kautta voidaan testata innovatiivisia ja kokeiluluonteisia kehittämisideoita. Yhdessä toteutettavan maaseudun kehittämisohjelman kautta pienillekin toimenpiteille saadaan tehokkuutta ja vaikuttavuutta. Perinteisen yksinpuurtamisen rinnalle toimintaryhmä tuo erilaisten maaseutuyhteisöjen paikallista asiantuntemusta, käytännönläheisyyttä sekä omaehtoista ja yhteisvastuullista kehittämistä.

Paikallisen toimintaryhmän avoimuus ja itsenäisyys mahdollistaa monipuolisten ja ennakolluultomien yhteistyömuotojen rakentamisen kaikkien maaseudun kehittämistyöstä kiinnostuneiden tahojen kanssa. Toimintaryhmän avulla omaehtoisesti toteutetuissa hankkeissa asianosaiset pystyvät välittömästi osallistumaan kehittämiseen ja hyötymään siihen kohdistetuista varoista.

3 KEHITTÄMISSTRATEGIA: LÄHTÖKOHDAT JA PÄÄMÄÄRÄT

Tästä lähdemme liikkeelle

Lähtökohtien kartoituksen apuna on käytetty nelikenttäanalyysiä. Nelikenttäanalyysin tiedot on kerätty strategiaa valmisteltaessa kyläilloissa ja kouluvierailuilla, pohjoisen Keski-Suomen elinkeinoryhmältä, yrittäjä- ja tuottajayhdistystapaamisissa sekä alueen kyläsuunnitelmista. Nelikenttäanalyysin tulokset yhdessä seudun lähtötilanteen kartoituksen kanssa antavat suuntaviivoja tärkeimmille kehittämiskohteille.

Nelikenttäanalyysissä ilmenneet vahvuudet ovat positiivisia asioita, joita tulevassa kehittämistyössä pyritään vahvistamaan. Mahdollisuudet kertovat niistä olemassa olevista tai tulevien tilanteiden mukanaan tuomista mahdollisuuksista, joita on pyrittävä hyödyntämään.

Heikkoudet ja uhkat pitää puolestaan pyrkiä torjumaan kohdistamalla kehittämistyötä sekä valmistautumalla niiden mukanaan tuomiin uusiin olosuhteisiin.

<p style="text-align: center;">Vahvuudet <i>Näiden varaan rakennamme</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Luonnonvarat • Puhdas ja moni-ilmeinen luonto • Keskeinen sijainti • Turvallinen ja rauhallinen asuinympäristö • Paikallisen omaehtoisen toiminnan voimistuminen • Kehittyvä maatalousyrittäjyys • Korkean työmoraalin omaavat, työtä arvostavat asukkaat 	<p style="text-align: center;">Heikkoudet <i>Näiden vaikutuksia vähennämme</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Matala luonnonvarojen jalostusaste • Vähenevä väestö ja vinoutuva väestörakenne • Alhainen tulotaso ja heikkenevä kuntatalous • Pitkät etäisyydet, väestökeskittymät kaukana • Pienet lähimarkkinat • Tiestön kunto • Pula koulutetusta, osaavasta työvoimasta
<p style="text-align: center;">Mahdollisuudet <i>Näitä hyödynnämme</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Yrittäjien ja toimijoiden verkostojen lisääminen • Omien luonnonvarojen jalostusasteen nostaminen • Kehittyvät tietoliikenneyhteydet • Aluetta halkovat valtavylyt • Paikallinen kulttuuri • Koulutuskeskittymien hyödyntäminen • Elämän laadun merkityksen kasvu • Maallemuutto 	<p style="text-align: center;">Uhkat <i>Nämä pyrimme torjumaan</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Väestön lähtömuuton jatkuminen • Kuntien talouden kiristyminen • Palvelujen, koulutus ja työpaikkojen väheneminen ja etäännyminen • Luonnonvarojen hoitamatta jättäminen ja vesistöjen rehevöityminen • Yritystoiminnan jatkajien puuttuminen • Pessimistiset tulevaisuuden näkymät • Tiestön kunnan heikkeneminen edelleen

Seutukunnan **vahvuuksissa** tärkeimpinä nousivat esille alueen puhdas luonto ja luonnonvarat. Vesistöt, metsät, suot ja kansallispuistot tuovat mahdollisuuksia sekä uusien asukkaiden houkuttelemiseen että matkailupalvelujen vahvistamiseen. Luonnonvaroitusta saadaan raaka-aineita niin puu-, elintarvike- kuin bioenergia-alan yrittäjyyden kehittämiseksi. Seudun kehittyvä perusmaatalous luo hyvän tukijalan, jota voidaan täydentää sopivilla liitännäiselinkeinoilla. Alueen asukkailla on korkea työmoraali ja luontainen arvostus työtä kohtaan. Myös seudun rauhallisuus ja turvallisuus sekä sijainti keskellä Suomea arvostettiin vastauksissa korkealle.

Alueen **heikkouksista** pahimpana koetaan väestön ikääntyminen ja nuorten poismuutto. Monipuolisten koulutuspaikkojen vähäisyys ja koulutetun väestön poismuutto näkyvät osaavan työvoiman puutteena erityisesti erikoisosaamista vaativilla aloilla. Myös tulotaso ja kuntatalous seutukunnalla koetaan heikkoutena. Välimatkat ovat pitkät ja lähimarkkinat pienet, joten erityistä huomiota olisi kiinnitettävä tiestön riittävään kuntoon.

Uudelle yritystoiminnalle nähdään useita **mahdollisuuksia**. Kuntien karsiessa palveluitaan kasvaa tarve mm. vanhus-, kotipalvelu- ja hoivayrittäjyydelle. Luonnosta ja paikalliskulttuurista voidaan ammentaa lisää houkuttelevuutta matkailun tarjontaan. Matkailun lisäksi esimerkiksi maatilojen liitännäiselinkeinoiksi sopii kasvava bioenergia-alan yrittäjyys. Oman alueen luonnontuotteiden jatkojalostusaste pitäisi saada nousemaan, jotta jatkojalostuksessa syntynyt arvonlisäys saataisi jäämään omalle seutukunnalle.

Yrittäjyyden vahvistamiseen, yhteistyön syventäminen ja uusien yrityskehittämien muodostaminen avasi uusia mahdollisuuksia. Myös seutukunnan koulutuskeskittymät nähdään tärkeinä kehityksen eteenpäin viejinä. Yrittäjyyden lisäksi mahdollisuutena työpaikkojen lisäämiseen koetaan kattavan tietoliikenneverkon mukanaan tuoma mahdollisuus esimerkiksi etätöihin. Elämän laadun merkityksen kasvu lisää maaseudun houkuttelevuutta sekä lomaviettä paikkana että asuinseutuna. Valtaväylät halkovat aluetta ja niitä voidaan hyödyntää sekä matkailussa, teollisuuden kuljetuksissa että asukkaiden liikkumisessa.

Tulevaisuuden **uhkakuvina** koetaan mm. väestön lähtömuuton jatkuminen ja väestön ikääntyminen. Väestön ikääntyminen heikentää kuntien taloutta edelleen sekä karsii palveluja, koulutus- ja työpaikkoja. Yrityksiä vaivaa jatkajien puute; seutukunnan vähistä nuorista ei riitä jatkajia yrityksille.

Tiestön kunnan pelätään heikkenevän edelleen. Koska luonto ja erityisesti vesistöt koetaan tärkeinä mahdollisuuksina alueen kehittämiseksi, niiden saastuminen koetaan vakavasti otettavana uhkana. Tulevaisuudessa pelätään myös asukkaiden lamaantumista ja väsymistä omaehtoiseen kehittämistyöhön.

Ja tänne saavumme

**Päämäärämme on
osaavien ja yritteliäiden asukkaiden
viihtyisä maaseutu**

Kehittämistyön päämäärä eli visio vuodelle 2013 rakentuu toiminta-alueen olemassa oleville vahvuuksille: yritteliäille, työtä arvostaville ja omatoimisille ihmisille sekä moni-ilmeiselle ja turvalliselle elinympäristölle. Monipuolisia luonnonvaroja kestävästi ja kekseliäästi yhdessä hyödyntämällä maaseutu voidaan säilyttää virkeänä, asuttuna ja houkuttelevana.

Päämäärän toteutuminen riippuu käytännössä ennen kaikkea maaseudun asukkaiden toimeentulon turvaamisesta, koska maaseudun elinkeinojen taloudellinen kannattavuus on tärkein edellytys jatkuvan poismuuttovirran pysäyttämiseksi. Viisari-ohjelman strategisena tavoitteena onkin lisätä asukkaiden, erityisesti naisten ja nuorten yritteliäisyyttä, yhteistyötä ja osaamista niin, että alueelle saadaan syntymään uusia pienyrityksiä, työpaikkoja ja toimeentulomahdollisuuksia. Kehittämistyö kohdistuu alueen luontaisiin vahvuuksiin ja omien luonnonvarojen jalostusarvon nostamiseen perustuvien toimeentulomahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Koska maaseudun asukkaat eivät kuitenkaan elä pelkästään leivästä, ohjelman toisena strategisena tavoitteena on parantaa maaseutuelinympäristön elinvoimaisuutta, viihtyisyyttä ja toimivuutta. Kehittämistyöllä halutaan lisätä maaseutuelinympäristön yhteistä hoitamista ja huolenpitoa sekä parantaa paikallisten palveluiden saatavuutta niin, että maaseutu säilyy viihtyisänä asuinpaikkana, pienyritysten toimintaympäristönä, kulttuuri- ja perinnemaisemana ja monipuolisten luonnonvarojen lähteenä. Aktiivinen elämä maaseudulla kylissä ja taajamissa, viihtyisä elinympäristö ja toimivat paikalliset palvelut lisäävät myös työelämän ulkopuolisten asukkaiden asumismukavuutta ja maaseudun houkuttavuutta asuinpaikkana.

Tuloksekas maaseudun kehittäminen edellyttää pienyritysten ja paikallisyhteisöjen, maaseudun ja keskusten toimivaa yhteistyötä, verkostoitumista ja yhteyksien lisäämistä. Käytännön kehittämistyössä korostuukin toimijoiden vuorovaikutus ja tarkoituksenmukainen verkottuminen sekä paikallisella, kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Yhteistyöverkostot tuovat uusia malleja kehittämistoiminnan tehostamiseen ja myös sellaisia hyötyjä, joita yksin on vaikeaa saavuttaa.

Strategian määrälliset tavoitteet

- **uusia yrityksiä 35, joista naisyrityksiä 20**
- **uusia työpaikkoja 65, joista naistyöpaikkoja 35**
- **uusia tuotteita ja tuotepaketteja 15**
- **uusia palvelumalleja 10**
- **uusia yhteistyöverkostoja 30**
- **koulutushankkeiden lukumäärä 35**
- **koulutukseen osallistujia 1 000, joista naisia 600**
- **koulutustyöpäivien määrä 10 000**
- **kansainvälisiä yhteistyöverkostoja 6**

4 TOIMINTALINJAT JA TOIMENPITEET

Ohjelma jakautuu päämäärän mukaan kahteen päälinjaan: monipuolisen pienyrittäjyyden edistämiseen sekä asumisen ja elämisen viihtyisyyden lisäämiseen. Päämäärä saavutetaan lisäämällä alueen asukkaiden ja yrittäjien osaamista koulutuksen kautta.

Toimintalinja A: Monipuolista pienyrittäjyyttä

Yrittäjyyden kehittäminen perustuu paikallisten raaka-aineiden, tuotteiden ja palveluiden jalostukseen ja kehittämiseen, yritystoimintavalmiuksien parantamiseen sekä yhteistyöverkostojen luomiseen ja vahvistamiseen. Viisari pyrkii erityisesti etsimään ja viemään eteenpäin uusia, innovatiivisia yritysituja sekä tukemaan yritystoimintaansa vasta käynnistäviä yrityksiä. Lisäksi tuetaan paikallisiin vahvuuksiin toimintansa perustavia pieniä, enintään 9 henkilöä työllistäviä yrityksiä. Viisari täydentää alueen muuta kehittämistyötä keskittymällä aloittaviin ja paikallisiin vahvuuksiin pohjaaviin yrityksiin.

Yrittäjyyden tukeminen kulkee rinnan alueen seutuohjelman kanssa. Verkottuminen ja yhteistyö oman ja muiden toimialojen yritysten kanssa vahvistaa pienten yritysten toimintavarmuutta ja laajentaa markkinoita. Pienten yritysten toimivilla ja osaavilla verkostoilla on paremmat mahdollisuudet liittyä alueen kärkiyritysten verkostoihin kuin niillä olisi yksinään. Verkostojen ja yhteistyön luomisessa tärkeitä yhteistyökumppaneita yrityksille ja Viisarille ovat alueen kehittämis- ja elinkeinoyhtiöt ja SeutuYPP-pisteet.

Yrittäjyyden edistämiseksi ja uusien yrittäjien löytämiseksi tarvitaan myös koulutusta. Koulutukset toteutetaan yritysten tarpeista lähtevinä ja yrityksille räätälöityinä. Jatkuvasti kiristyvässä kilpailutilanteessa korostuvat erityisesti yrittäjän liikkeenjohto-, tuotekehitys- ja markkinointi- ja tietotekniikkataidot. Koulutustarve on useilla toimialoilla samankaltainen ja koulutukset pyritään järjestämään toimialojen yhteisinä verkostoitumisen lisäämiseksi. Ryhmäkoulutusten lisäksi yritykset tarvitsevat täsmäkoulutusta ja konsultointia oman yrityksensä toiminnan vahvistamiseen. Viisarin koulutushankkeet rahoitetaan osittain seutuohjelman mukaisesti alueelle osoitetusta ESR-rahoituksesta.

Maataloudesta tulee lähivuosina vapautumaan paljon työvoimaa tilojen luopuessa karjanpidosta tai maataloudesta kokonaan. Vapautuvaa työvoimaa kannustetaan yrittäjyyteen. Uusia yrittäjiä tuetaan vierellä kulkien ja kannustaen.

Yrittäjyyden vaihtoehtona maataloudesta vapautuvalle työvoimalle on uudelleen koulutus. Alueen yritystoiminnan lisääntyvän haasteena on ammattitaitoisen työvoiman saatavuus. Viisari osallistuu työvoimatarpeen ennakointiin täsmäkoulutushankkeilla ja lisäämällä alueen vetovoimaisuutta asuin- ja työpaikkana. Myös työperusteisen maahanmuuton edistäminen voi auttaa työvoiman saatavuutta. Tässä on mahdollisuus hyödyntää Viisarin yhteistyösuhteita mm. Viroon ja Puolaan.

Nuorten ja naisten yrittäjyyden edistäminen sekä yrittäjyysasenteen lisääminen ja yrittäjyyden imagon parantaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä, jotta pohjoisessa Keski-Suomessa riittäisi yrittäjiä myös tulevaisuudessa. Nuoret tulisi saada jo varhain ajattelemaan omia mahdollisuuksiaan työllistää itsensä. Nuorten yrityskokeilut yhdessä koulujen kanssa, jolloin nuoret ideoivat yrityksen toiminnan, tuotteet ja markkinat yhteistyössä nuorten valitseman yrityskummin kanssa, voisivat herättää nuorten kiinnostusta yrittäjyyteen. Tärkeää on myös lisätä nuorten kontakteja yritys-elämään viimeistään opiskeluvaiheessa sekä luoda nuorille positiivinen kuva yrittäjän elämästä.

Viisari pyrkii avaamaan väyliä nuorten ja yrittäjien välille toimimalla mm. nuorten kesätyöllistämisen koordinoijana. Opinnäytepankki ja -tuki mallista toimintaa lopputyötään tekeville alueen opiskelijoille kehitetään.

Yrittäjien näkökulmien laajentamiseksi tarvitaan myös alueiden välistä ja kansainvälistä yhteistyötä. Alueiden välisen yhteistyön kautta avautuvat toimintatavat ja markkinat omaa maakuntaa laajemmalle alueelle. Kansainvälisen yhteistyön kautta saadaan näkemystä eurooppalaisista toimintatavoista, vahvistetaan käsitystä omista vahvuuksista, parannetaan kielitaitoa ja luodaan yhteistyökanavia tulevaisuuteen.

Viisari on tehnyt yhteistyösopimuksen seudun kehittämissyhtiöiden kanssa yritysrahoitukseen liittyvästä asiantuntemuksesta ja työnjaosta, liite 4.

Energiaa omalta maalta

Bioenergian käytön lisäämisellä voidaan vähentää fossiilisten polttoaineiden käyttöä ja sitä kautta erityisesti kasvihuonekaasu- ja rikkipäästöjä ilmakehään. Bioenergian tuotannossa voidaan käyttää esimerkiksi metsien hakkuutähteitä ja pienpuuta, pelloilla kasvavia biomassoja, turvetta sekä yhdyskuntien, maatalouden ja teollisuuden biomassoja. Raaka-aineita voidaan jalostaa energiantuotantoa varten esimerkiksi pilkkeiksi, hakkeeksi, pelleteiksi, biodieseleiksi tai biokaasuksi. Biopolttoaineiden tuotanto ja jalostus on pääomavaltaista, joten rahoituksen järjestäminen yrityksille on kriittinen asia ja vasta sen toimiva järjestäminen mahdollistaa liiketoiminnan syntymisen.

Suuren mittakaavan energiaratkaisut, esim. Jyväskylän uusi voimalaitos, vaikuttavat koko maakunnan biopolttoaineiden kysyntään merkittävästi ja sitä kautta yritystoiminnan ja työpaikkojen lisääntymiseen. Pohjoisen Keski-Suomen alueella on suurten raaka-ainevarojen lisäksi bioenergian tuotantoon, jalostukseen ja käyttöön liittyvää osaamista (koulutusosaaminen mukaan lukien) ja yritystoimintaa, joka on kehittämissankityön avulla entisestään vahvistunut. Kaikki maakunnan bioenergiavarat tarvitaan tehokkaasti käyttöön, sillä biopolttoaineilla tulee olemaan suuri markkinapotentiaali lähitulevaisuudessa.

Viisari-alueella kannustetaan monimuotoiseen energiayrittäjyyteen. Esimerkiksi maatilat ja niiden yhteenliittymät voivat toimia sekä raaka-aineen tuottajina (ruokohelvi, pienpuu, hakkuutähteet), jalostajina (haketus, pelletointi, briketointi, biokaasun tai biodieselin tuotanto) että bioenergian käyttäjille palvelupaketteja tuottavina yrityksinä (hakkeen myynti ja kuljetus, laitteistojen valvonta-, huolto ja kunnossapitotyöt, neuvontapalvelut yms.). Palveluliiketoimintaa syntyy todennäköisesti myös muille kuin maatilasidonnaisille yrityksille, joilla on riittävät valmiudet töiden hoitamiseen esim. kiinteistöhuoltoyritykset ja talonmiespalvelut.

Maatalouden murroksen ja sitä seuranneen monialayrittäjyyden ansiosta kiinnostus peltobiomassojen tuotantoon lisääntyy entisestään. Pääosin samoja maatalouskoneita hyödyntämällä voidaan tuottaa omalla tilalla tarvittava lämpöenergia, jopa liikennepolttoaineet ja sähkökin. Osa tiloista voi tulevaisuudessa erikoistua energiantuotantoon ja myydä tuotteitaan. Yleisin peltobiomassojen käyttömuoto on toistaiseksi ollut ruokohelven seospolttovoimalaitoksissa. Pyrkimyksenä tulee kuitenkin olla jalostusasteen nosto esimerkiksi pellettimillä, brikettimillä tai tuottamalla biokaasua. Näillä käsittelymenetelmillä voitaisiin osaltaan ratkaista tuotanto- ja käyttötekniset ongelmat ja parantaa yritystoiminnan kannattavuutta. Myös hajautettua biopolttoainetuotantoa tulee edistää, sillä sen kautta voidaan luoda mahdollisuuksia paikalliselle "uusenergiayrittäjyydelle". perinteisiä RME-biodieseliä sekä biokaasua voidaan tuottaa pienimuotoisesti liikennepolttoaine-, lämmitys- ja työkonetyöhön. Alkuvaiheen toimintaa käynnistettäessä on syytä kiinnittää erityistä huomiota tuotannon laatu-, kannattavuus- ja ympäris-

tötekijöihin, joita tyypillisesti käydään läpi esiselvityshankkeissa ja kannattavuuslaskelmissa.

Turpeen käyttö tukee merkittävästi muun bioenergian käyttöä ja lisää energiatuotannon kotimaisuusastetta. Turve on lähes välttämätön seospolttoaine suuressa kokoluokassa puuta poltettaessa. Keski-Suomen bioenergiastrategiassa mainittu kasvuarvio valtakunnan tasoon verrattuna on melko voimakas, noin 38 % vuoteen 2010 mennessä. Turvetuotannon asema Saarijärven-Viitasaaressa seutukunnalla on varsin merkittävä. Soiden käyttöönotto, turpeen korjuu ja kuljetus sekä käyttö tuovat työtä maaseudulle. Tulevaisuudessa myös turvetuotannossa tulevat korostumaan ympäristönäkökohtien huomioiminen (valumat ja pöly) ja tuotannosta poistuneiden alueiden jatkokäyttö, joihin etsitään uusia ratkaisuja.

Mikäli alueelle saadaan syntymään energiaomavaraisia kyliä/alueita, niillä voisi olla myös imagollista arvoa. Toimintamallit olisivat uusia, muualle siirrettäviä ja sitä kautta saataisiin näkyvyyttä ja myytävää osaamista. Energiaomavaraisuus on kiinnostava ja uteliaisuutta herättävä aihe. Energiavierailuista löytyy helposti yhtymäkohtia alueen matkailuun. Viisari pyrkii olemaan tien näyttäjä bioenergia toimialan kehittäjänä tuemalla uusia kokeiluja ja verkottamalla toimialaa mm. matkailun kanssa.

Bioenergia on alueen ja maakunnan kärkitoimiala, jonka kehittämiseen panostetaan monin eri tavoin. Viisarilla on oivallinen mahdollisuus osallistua toimialan kehittämiseen, koska alueella on runsaasti raaka-ainetta ja Saarijärveltä löytyy merkittävä bioenergia-alan osaamis- ja koulutuskeskittymä. Sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulu että Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskus kouluttavat bioenergia-alan osaajia ja kehittävät alaa yhteistyössä yritysten kanssa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun Luonnonvarainstituutin Bioenergiakeskus on myös valittu yhdeksi ammattikorkeakoulun osaamiskeskittymistä.

Peruspalveluja läheltä – turvallista ympäristöä

Maaseudun elinvoimaisuuden kannalta on tärkeää turvata asukkaiden tarvitsemien palveluiden saatavuus. Kuntien talouden kiristyessä karsitaan entisestään sekä lapsiperheille ja nuorille että erityisesti kasvavalle vanhusväestölle tarjottavia julkisia palveluja. Paikallisesti tuotettuja koti- ja hoivapalveluja kehittämällä voidaan parantaa vanhusten elämänlaatua ja turvallisuutta sekä pidentää asumista omassa kodissa. Myös lapsiperheiltä löytyy tarvetta koti- ja hoivapalvelujen hyödyntämiseen. Samalla luodaan alueelle erityisesti kaivattuja naistyöpaikkoja.

Kotipalveluiden lisäksi mahdollisuuksia palvelualan yrittäjille löytyy sekä vakituisille että vapaa-ajanasukkaille tarjottavista talonmiespalveluista sekä pienyritysten toimintaa helpottavista kirjanpito-, tietotekniikka-, markkinointi- yms. palveluista. Myös metsä- ja ympäristöalan neuvonta- ja hoivapalveluille tulee olemaan kasvavaa kysyntää metsien siirtyessä kasvavassa määrin alueen ulkopuoliseen omistukseen.

Palveluyrittäjyydelle on seudulla tarvetta ja kysyntää, mutta asiakkailta ei aina ole halua tai kykyä maksaa palveluista yrittäjälle toimeentulon mahdollistavaa hintaa. Yksityisen palvelutuotannon haasteena onkin jalostaa yritysideoita ja tarpeet sellaiseen muotoon, että ne pystyvät turvaamaan kannattavan yritystoiminnan.

Haastetta madalletaan vahvistamalla yrittäjien liiketoimintaosaamista sekä kehittämällä uusia muotoja yritysten toimintaan. Esimerkiksi palvelusetelijärjestelmää ei ole vielä otettu alueella käyttöön. Toimivien palvelumarkkinoiden kehittämistä voidaan kokeilla pienimuotoisesti tilaaja – tuottaja hankintaprosessissa palveluja tuoteistamalla, laatimalla laatukriteereitä ja koulutuksen avulla. Uusien toimintamallien käyttöönotossa ja

kokeilussa tehdään tiivistä yhteistyötä kuntien, yrittäjien sekä kolmannen sektorin kanssa.

Matkailijoita läheltä ja kaukaa

Alueen matkailun vahvuuksia ovat puhtas luonto ja sen tarjoamat mahdollisuudet rentoutumiseen ja elämysmatkailuun. Myös pohjoisen Keski-Suomen sijainti on matkailun kannalta erinomainen. Pelkkä luonto ei sellaisenaan kuitenkaan riitä muista alueista erottavaksi tekijäksi, vaan alueella pyritään kehittämään omaleimaista matkailukulttuuria ja tuotteistamaan palvelut asiakkaiden odotusten mukaan. Maaseudun matkailualan kehittämistyön olisi oltava osa maaseudun kehittämisen kokonaisuutta, johon kuuluu kulttuuri, luonto, metsä, vesistöt, lähiruoka, paikallishistoria ja maaseudun arki.

Koska matkailutoimiala nojaa suurelta osin alueen luonnonoloihin, tulee luontoa hyödyntää matkailussa kestäväen kehityksen periaatteiden mukaan.

Kesä on seutukunnan matkailun pääsesonki. Matkailusezonkia pidennetään esimerkiksi luonnonmarjojen poimintaan, metsästykseen ja kalastukseen liittyviä ohjelmapalveluita kehittämällä sekä talvimatkailun tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntämällä.

Ohjelmapalvelut ovat tärkeä osa matkailupakettia ja ne vaikuttavat merkittävästi matkakohteen valintaan. Olemassa oleva ja edelleen kehitettävä luontoreittiverkosto tarjoaa tärkeät puitteet matkailun ohjelma- ja elämyspalveluiden käyttöön. Erityisesti uudella ohjelmakaudella tulee matkailukohteiden saavutettavuuteen kiinnittää huomiota. Reittien opasteita ja pitkäaikaista kunnossapitoa tulee kehittää

Matkailuyrittäjien tulee hyödyntää tehokkaasti myyntikanavia sekä tuotteistaa palvelunsa asiakaslähtöisesti. Koska matkailuyritykset ovat pieniä, on matkailuyritysten verkottuminen sekä keskenään että alueen ohjelmapalveluyrittäjien ja elintarvikeryrittäjien kanssa ensisijaisen tärkeää. Alueen erityisosaamista pyritään tuotteistamaan myös matkailutuotteiksi esim. bioenergiamatkailu.

Lisäksi tarvitaan alueellista ja kansainvälistä yhteistyötä markkinointikanavien hyödyntämiseen, verkostojen luomiseen sekä uusien toimintatapojen etsintään. Metsästysmatkailun ryhdyttiin kehittämään ylimaakunnalliseksi kansainväliseksi tuotteeksi edellisellä ohjelmakaudella Pirityiset, Keskipiste Leader ja Rieska Leader toimintaryhmien kanssa. Alue tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet nykyistä runsaammalle metsästyks-, kalastus- erämatkailulle.

Palveluiden tuotteistaminen ja yrittäjien verkostoituminen on alueella jo hyvässä vauhdissa. Sekä majoitus- että ohjelmapalveluyrittäjillä on valmiita palvelupaketteja niin yksityisten kuin yritystenkin tarpeisiin. Pienet matkailuyritykset tekevät jo markkinointiyhteistyötä keskenään sekä hyödyntävät suurempien matkailukeskusten asiakasvirtoja omassa toiminnassaan. Etenkin erämatkailun kehittämiseen alueella on vahvaa osaamista mm. Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskuksen Saarijärven yksikössä. Alueella toimii myös korkeatasoisia erämatkailuyrityksiä, jotka osallistuvat aktiivisesti toimialan kehittämiseen ja toimintaympäristön parantamiseen. Menestyminen perustuu yritysten yhteiseen asiakasnäkökulmaan, laatuajatteluun ja asiakassegmentointiin.

Lähiruoka – paikallisia makuja

Pohjoisen Keski-Suomen paikallinen elintarvikkeiden jatkojalostus on usein pienimuotoista ja pohjautuu oman alueen laadukkaisiin ja puhtaisiin raaka-aineisiin. Tärkeimpinä

elintarvikealan tuoteryhminä ovat marjat, leipomotuotteet ja pitopalvelutoiminta. Myös lihan-, kalan- ja maidonjalostus ovat vahvoja aloja, joista lihan ja maidon pienimuotoista jatkojalostusta on alueella. Innostusta jatkojalostuksen lisäämiseen ja yhteismarkkinointiin on tarpeellista kannustaa. Maataloustuotteiden lisäksi jalostettavaksi sopivat luonnosta keräiltävät raaka-aineet kuten marjat, sienet ja yrtit. Kuluneella ohjelmakaudella alueella on käynnistynyt muutamia pääasiassa marjoja ja sieniä ostavia ja jatkojalostavia yrityksiä. Uuden ohjelmakauden haasteena on vakiinnuttaa lähialueen luonnontuotteiden käyttö osaksi yritysten kannattavaa liiketoimintaa. Paikalliset pienimuotoiset elintarvike- ja keräilytuotteiden jatkojalostusta edistävät hankkeet tulevat verkostoitumaan maakunnallisen Elintarvikeyrityksien kehittämishankkeen 2007–2013 kanssa.

Paikallinen ruokakulttuuri ja elintarviketuotanto voisi hyödyntää matkailua nykyistä enemmän. Alueella on joitakin maaseutumatkailuyrityksiä, joilla on myös pienimuotoista elintarvikkeiden jatkojalostusta. Yrittäjät hyödyntävätkin matkailussa omaa elintarviketuotantoaan. Matkailuyritysten ja elintarvikkeiden jatkojalostajien verkostoituminen on kuitenkin alkutaipaleella. Viisarin rahoittamassa Kansainvälistyvät tuottajat -hankkeessa syntyi toimiva paikallinen verkosto. Tätä verkostoa pyritään kehittämään ja laajentamaan.

Yrittäjien verkostoituminen on varteenotettava vaihtoehto suurempien massojen ja toimitusvarmuuden saavuttamiseksi. Menneellä ohjelmakaudella elintarvikeyrityksien välille muodostui muutamia toimivia verkostoja, joita voidaan käyttää esimerkkeinä uudella ohjelmakaudella. Verkostojen avulla saadaan lisää tehoa muun muassa yhteisiin markkinointiponnistuksiin ja kokemusten vaihtoon sekä tiivistetään yhteistyötä matkailuyritysten, ravintoloiden ja elintarvikkeiden jatkojalostajien välillä. Verkostot ja koulutukset myös toimivat kannustimina uusien yritysten syntyiselle, tuotannon laajentamiseen ja hakeutumiseen laajemmille markkinoille. Pienten elintarvikeyrityksien kansainvälistymistä on aloitettu edistää edellisellä ohjelmakaudella. Tätä pyritään jatkamaan olemassa olevien yhteistyötahojen kanssa Italiassa sekä laajentamaan yhteistyötä mm. Viroon ja Puolaan.

Sekalaisesta askareesta yrittäjyyteen

Matkailun, palveluyrittäjyyden, bioenergia-alan ja elintarviketuotannon lisäksi seudulta löytyy monenlaista pienimuotoista yrittäjyyttä, jonka kehittymistä tulee edesauttaa. Esimerkiksi metalliala on yksi seutukunnan vahvoista yrittäjyyden aloista. Metallialan yritykset toimivat usein alihankkijoina suuremmille yrityksille. Alihankintayrittäjyyttä sekä alihankintaverkostoja olisi mahdollista lisätä sekä metalli- että muilla toimialoilla. Puutuotealalla on viime vuosina herännyt uusia innovaatioita ja niiden kehittymistä tulee tukea edelleen. Sahatoiminnan kannattavuuden heikentyessä puutuotteiden jatkojalostaminen uusiksi tuotteiksi on puutoimialalle jatkuvuuden edellytys.

Käsityöyrittäjyys on toimialana pieni ja sitä pyritään vahvistamaan. Käsityöyrittäjyydessä tuetaan erityisesti perinteisten, seudulle tyypillisten tai paikallisiin raaka-aineisiin pohjautuvien työtapojen ja esineiden käyttöä, tuotteistamista ja markkinointia. Käsityöyrittäjien verkostoituminen erityisesti matkailuyritysten ja elintarvikeyrityksien kanssa vahvistaa toimialaa ja tuo asiakasvirrat lähemmäksi. Luonnontuotteita voitaisiin hyödyntää myös alueella vielä uusilla tavoilla, esimerkiksi kosmetiikassa. Alueella on monia mehiläiskasvattajia, jotka tuottavat hunajaa. Hunajan jalostus mm. kosmeettiseksi tuotteiksi olisi mahdollisuus nostaa jalostusastetta ja lisätä liikevaihtoa.

Alueella on vahvaa paikallista kulttuuria ja perinnettä sekä esittävän ja luovan toiminnan että vuosittaisten tapahtumien merkkeissä. Toimintaa on ylläpidetty harrastajamaisesti ja talkoovoimin. Paikalliskulttuurin ja -perinteen tuotteistaminen ja toiminnan

kehittäminen yrittäjyydeksi lisää mm. matkailijoille tarjottavia oheispalveluja.

MAHDOLLISIA HANKKEITA

- Aloittavien ja toimivien yritysten investoinnit ja kehittämishankkeet (esimerkiksi asiakaslähtöinen tuotekehitys, kannattavuus- ja markkinointiselvitykset ym.)
- Nuorten ja naisten yrittäjyyttä ja elinkeinoelämäyhteyksiä edistävät hankkeet
- Nuorten omien yrittäjyys Hankkeiden tukeminen (kouluissa, harrastuspiireissä jne.), mahdollisesti koordinaatiohanke
- Lisätään yrittäjien kansainvälisiä toimintavalmiuksia koulutushankkeilla
- Uusien innovatiivisten toimintatapojen, palvelumallien ja laitteistojen käyttöönottoa edistävät hankkeet
- Bioenergian yrittäjäverkoston kehittäminen (tuotteistaminen, hankintaprosessien kehittäminen, koulutus)
- Toimivien palvelumarkkinoiden kehittäminen (tuotteistaminen, laatu kriteerit, koulutus)
- Yritysryhmien laatuhankeet (toiminnan ja tuotannon laatu)
- Yrittäjien yhteistyön lisäämiseen tähtäävät hankkeet (markkinointiverkostojen luominen, tuotannon ketjuttaminen, kansainväliset yhteistyöhankeet)
- Suoramyyntitoiminnan tuotehankinnan, laadun, markkinoinnin, logistiikan jne. kehittämishankkeet
- Elintarvikkeiden jatkojalostusta kannustavat hankkeet, yhteistyö Keski-Suomen elintarvike yrittäjyyden Kehittämisojelma 2007-2013 kanssa
- Elintarvike- ja matkailuyrittäjien verkostoitumishankkeet
- Luonnontuotteiden jalostushankkeet (marjat, sienet, hunaja)
- Uusien lähiruokatuotteiden kehittäminen
- Koulutushankkeet (ATK, markkinointi, asiakaslähtöinen tuotekehitys, kannattavuuslaskenta, hinnoittelu, tiedotus, kielikylvyt jne.), koulutushankkeissa suositaan verkko-opiskelua, oppimisympäristö Viisaankivi seutuportaalissa
- Tietoverkkojen ja tietotekniikan hyödyntämiseen tähtäävät hankkeet
- Toimenpiteet luonnontuotteiden talteenoton lisäämiseksi
- Elämys- ja ohjelmapalveluyrittäjyyden edistäminen
- Matkailureittien opasteet, viitoitukset ja kartat
- Paikalliskulttuurin ja -perinteen tuotteistaminen yrittäjyydeksi
- Pienimuotoisten luontoreitistöjen rakentaminen ja kunnostaminen
- Innovatiivisten käyttötarkoitusten etsiminen tuotannosta poistuneille turvesoille
- Toimintaryhmän sateenvarjohanke pienten innovaatioiden ja kokeilujen toteuttamiseksi.

TAVOITTEET

Määrälliset tavoitteet

- uusia yrityksiä 25, joista miesyrityksiä 8, naisyrityksiä 12 ja nuorten yrityksiä 5
- uusia työpaikkoja 50, joista miestyöpaikkoja 14, naistyöpaikkoja 28 ja nuorten työpaikkoja 8
- uusia tuotteita ja tuotepaketteja 15
- uusia yhteistyörenkaita ja verkostoja 15
- uusia palvelumalleja 5
- koulutushankkeiden lukumäärä 20
- koulutukseen osallistujia 600, joista miehiä 170, naisia 350 ja nuoria 80
- koulutustyöpäivien määrä 6000
- kansainvälisiä yhteistyöverkostoja 3

Laadulliset tavoitteet

- yritysilmapiiri paranee
- yritysten toimintaedellytykset ja kannattavuus paranevat
- yritystoiminnan ja tuotteiden laatu paranee
- alueen asukkaiden elinolot paranevat (esim. palveluyrittäjyyden kautta)
- bioenergian tuotanto, jalostus ja käyttö lisääntyy
- paikalliskulttuurin ja perinteen hyödyntäminen yritystoiminnassa lisääntyy
- yrittäjät ja yritykset kansainvälistyvät ja avaavat kansainvälisiä markkinoita
- kynnys yritystoiminnan laajentamiseen ja ulkopuolisen työvoiman palkkaamiseen madaltuu

Toimintalinja B: Laadukasta elämää ja viihtyisyyttä kotiseudulla

Jotta tulevaisuudessakin pohjoisessa Keski-Suomessa olisi hyvä elää, tarvitaan yritysten ja työpaikkojen lisäksi viihtyisä asuin- ja elinympäristö. Viihtyvyyteen alueella liittyvät sekä kaunis ja perinteinen maisema, paikallinen kulttuuritarjonta, aktiivinen kansalaistoiminta, paikallisyhteisöjen vahvistaminen ja aktivointi sekä toimivat palvelurakenteet.

Alueen asukkaiden ja eri järjestöjen ja yhdistysten toimijoiden kiinnostus oman elinympäristönsä kehittämiseen on pohjoisen Keski-Suomen maaseudun mahdollisuus. Käsitteellä sosiaalinen pääoma kuvataan ihmisten välisiin verkostoihin liittyviä voimavaroja. Voidaan sanoa, että mitä enemmän ihmisillä on hyviä verkostoja, sitä enemmän alueella on sosiaalista pääomaa.

Maaseudulla on perinteisesti paljon yhdistyksiä ja yhteistoimintaa. Asioita on totuttu hoitamaan nuorisoseurojen, metsästysseurojen, tiekuntien, kyläyhdistysten yms. kautta. Aktiivinen yhdistys- ja kansalaistoiminta, vapaaehtoistyö ja vaikkapa naapurin luona kyläily vahvistavat kaikki sekä omaa että yhteisön sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman lisääminen puolestaan auttaa saamaan käyttöön alueen muut voimavarat ja vahvistamaan alueen kilpailukykyä ja elinvoimaisuutta.

Viisari-alueella on laadittu kattavasti kyläsuunnitelmia. Niiden laatimisprosessit ovat olleet asukkaita monin tavoin aktivoivia ja monet kyläsuunnitelmat ovat konkretisoituneet kylien kehittämishankkeiksi. Onkin aiheellista päivittää kyläsuunnitelmia ja kirjata kyläläisten uusia tarpeita ja näkemyksiä kylien kehittämiseksi. Suunnitelmien päivittämiseen houkutellaan kylien nuoria mukaan, jotta nuorten näkökulmat oman kylän kehittämiseksi saadaan esille. Nuorilla voi olla myös ideoita itsensä työllistämiseen omalla kylällä. Kyläsuunnitelmissa huomioidaan nuorten lyhytaikaiset työllistymismahdollisuudet. Kyläläisiä kannustetaan ottamaan huomioon myös alueiden välinen ja kansainvälinen kylien yhteistyö kyläsuunnitelmissa. Kylien kansainvälisiä yhteishankkeita pyritään käynnistämään mm. Virossa Tarton alueen kylien kanssa.

Kolmannen sektorin merkityksen kasvaessa mm. palvelujen turvaajana tai kehittämistoimenpiteiden kautta, korostuu erityisesti yhdistysten talouden ja toiminnan hallinta. Sosiaalinen yritystoiminta on tyypillistä kolmannen sektorin toimintaa, josta alueella on kokemusta mm. kierrätystoiminnan järjestäjänä. Kolmannen sektorin mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja alueen kehittämiseen tuetaan koulutuksen ja tiedotuksen avulla.

Koulutuksen avulla pyritään myös saamaan uusia toimijoita ja erityisesti nuoria mukaan yhdistystoimintaan varmistamaan maaseudun kehittämistoiminnan jatkuvuutta.

Maaseudulle pyritään saamaan uutta energiaa, uusia toimintatapoja ja ideoita asukkaiden kansainvälistymisen kautta. Kylien ja taajamien asukkaiden ja eri yhdistysten sekä erityisesti nuorten kansainvälistä toimintaa pyritään kannustamaan mm. ystävyyskylä/yhdistystoiminnan, kylien kansainvälistymissuunnitelmien laadinnan ja koulutuksen kautta. Nuoria kannustetaan hyödyntämään mm. EU:n nuoriso-ohjelmaa kansainvälisessä toiminnassa.

Viihtyisät asuinympäristöt

Viihtyisä asuinympäristö on merkittävä osa asumista. Asukkaiden lisäksi kauniilla avoimilla maisemilla on suuri merkitys seudun matkailuyrittäjille ja vapaa-ajan asukkaille. Kauniin maiseman lisäksi ympäristöjen viihtyvyyttä parantavat kunnossa olevat kylätalot ja kokoontumistilat ja niiden toiminta, toimiva jätehuolto, vesistöjen tila sekä luonnossa liikkumista helpottavat huolletut luonto- ja vesireitistöt.

Viihtyisien asuinympäristöjen muodostumista ja säilymistä voidaan tukea myös ns. kyläkaavojen laatimisen kautta. Kyläkaava on oikeusvaikutukseton yleiskaava, jossa tuodaan esille kylärakenteen ja maiseman kannalta merkittävät alueet, kuten rakentamatta jätettävät pelto-, metsä- ja muut maisema-alueet. Kaavoituksen tavoitteena on varmistaa kylän kehittäminen tulevaisuudessa käyttö-, maisema- ja luontoarvot huomioiden. Kaavassa voidaan tuoda myös esille alueen myytävien tonttien tarjonta. Maallemuuttoa edistäviä toimenpiteitä jatketaan alueen markkinoinnin ja aktiivisen tiedottamisen kautta.

Menneellä ohjelmakaudella on remontoitu ja kunnostettu useita kylätaloja yms. kokoontumistiloja. Jotta kokoontumistilat pysyvät jatkossakin tärkeässä käytössään tulee niiden ympärille kehittää aktiivista ja säännöllistä toimintaa. Kokoontumistiloissa voi toimia esimerkiksi harrastuspiirejä, perhekerhoja, kylän monipalvelu- ja Internet-piste tai niissä voidaan järjestää juhlapalvelutoimintaa ja tilaisuuksia.

Olenaisena osana viihtyisiä ympäristöjä ovat perinnemaisemat, metsien arvokkaat luontokohteet sekä viljelystä poistuneiden peltojen pysyminen avarina. Näiden kohteiden kunnossapidossa voivat yhdistykset ja toimintaryhmä tehdä yhteistyötä maanomistajien kanssa. Yhdistys voi esimerkiksi vuokrata maanomistajalta maisemaan olennaisesti vaikuttavan perinnebiotoopin ja tehdä sopimuksen sen hoidosta, mikäli maanomistaja ei itse halua vastata kohteen kunnossapidosta. Rekisteröidyn yhdistyksen on mahdollista saada alueen kunnossapidolle erityisympäristötukea. Samoin yhdistyksen toimijat voivat vastata käytöstä poistuneen peltoalueen hoidosta siten, että viljelty maisema säilyy edelleen. Erityisesti nämä toimenpiteet tulevat kysymykseen, mikäli maanomistaja ei asu seutukunnalla (esimerkiksi perikunnat, vapaa-ajanasunnot).

Alueen asukkaita ja maisemakohteiden hoitajia voidaan myös kouluttaa perinnebiotooppien yms. hoidossa, jolloin ympäristötietoisuus ja maisema-alueiden arvostus lisääntyvät.

Pirteyttä paikalliskulttuurista

Jokaisella asutulla seudulla on omanlaisensa paikalliskulttuuri, joka pohjautuu alueen historiaan ja perinteisiin. Kulttuuri voi ilmetä esimerkiksi taiteena, käsityö- ja ruokakulttuurina, maisemina ja rakennuksina tai vaikkapa jokapäiväiseen elämään liittyvinä toimintatapoina. Asuinseudun oma kulttuuri ja sen ymmärtäminen lisää asumisen ja elämisen viihtyvyyttä ja asuinseudun arvostusta.

Kulttuuri on maaseudun resurssi, jonka hyödyntäminen on vielä alkutaipaleella. Viisarin alueella on runsas ja kiinnostava museoverkosto, joka kaipaa tuotteistamista houkuttelevaksi museoreitiksi matkailijoille ja muille kiinnostuneille. Museoissa on korkeatasoista taidetta, mutta myös kiinnostavaa paikallishistoriaa ja -perinnettä.

Viisarin kautta tuetaan paikalliskulttuurin säilyttämiseen, taltiointiin tai elävöittämiseen liittyviä toimenpiteitä. Paikallisen kulttuurin kartoittaminen ja tuotteistaminen voi luoda pohjan tai vahvistaa esimerkiksi matkailuyrityksen, ohjelmapalveluiden tai käsityöyrityksen toimintaa. Erityisen tärkeää on saada nuoret mukaan kulttuuriperinnön vaalimiseen, koska oman taustan ja kotiseudun tunteminen nostaa kotiseudun arvostusta ja sitouttaa kylän elämään.

Kulttuuri on osa alueellista, kasvavaa elinkeinotoimintaa, jonka alkupään tuotoksia ovat paikalliset innovaatiot, luovan hulluuden tuotokset. Viisari tukee kulttuurihankkeita elinkeinopoliittisin perustein. Pienetkin kulttuurihankkeet verkotetaan palvelemaan alueen matkailutoimintaa, lisäämään alueen kulttuuripääomaa ja piristämään maaseudun elämää.

Kulttuuriyhteistyötä tuetaan yli alue- ja valtakunnan rajojen. Kansainvälistä paikalliskulttuurin yhteistyötä edistetään ja tuetaan uusien toimijoiden mukaan tulemistä. Viisarin edellisellä ohjelmakaudella ”ITE Esillä” avautua kansainvälisessä kulttuuriyhteistyössä jatketaan ja kehitetään.

Palveluita omalla kylällä

Kuntien karsiessa julkisia palveluitaan ja niiden keskittyessä enenevässä määrin kunta- ja maakuntakeskuksiin, korostuu kolmannen sektorin toimijoiden merkitys kylien palvelurakenteen turvaajana. Kyläyhdistykset voivat yhteistyössä kuntien ja palveluyrittäjien ja yrittäjiksi aikovien kanssa luoda kylille uudentyyppisiin ratkaisuihin perustuvia malleja mm. koti- ja vanhuspalveluun, lastenhoitoon, talonmiespalveluihin yms. Lähtökohtana kylien palvelukokeiluille tulee olla pyrkimys pysyvään työllistämiseen ja yrittäjyyteen.

Maaseudulla työ ja sen tekijät eivät aina kohtaa toisiaan. Työmahdollisuuksia on tarjolla useilla eri aloilla, mutta ongelmana on näiden pienien ja usein piilevien tarpeiden koostaminen yhteen siten, että niistä syntyisi riittävä pohja yrittäjyydelle tai palkkatyölle. Maaseudun palvelujen turvaamiseksi tarvitaan järjestelmä, jonka avulla tekemätön työ ja työn tekijät saadaan kohtaamaan toisensa. Maaseutusopimukset ja yhteisöllinen töiden välitys voisivat olla tällaisia järjestelmiä.

Yhtenä uudenlaisena toimintatapana maaseudun palvelurakenteen turvaamisessa voidaan käynnistää kyläraajat ylittävä yhteistyö ja perustaa kylien yhteistyöalueita. Yhteistyöalueiden perustaminen pohjautuu ennen kaikkea kustannustehokkaaseen palvelujen järjestämiseen kylälähtöisesti ja ne toteutetaan tiiviissä yhteistyössä alueen yrittäjien, kuntien, yhdistysten ja asukkaiden kanssa. Yhteistyöalueet voivat muodostua esimerkiksi sellaisen keskuksena toimivan kylän ympärille, jossa lähikylien lapset käyvät koulua. Verkostoituneet kylät voivat säilyttää elinvoimaisuutensa yhteisesti sovitun työnjaon perusteella. Kylien yhteistyön ei tarvitse olla yhden keskuskylän johtamaa yhteistyötä, vaan eri palvelut voivat olla saatavissa alueen eri kylissä. Yhdestä kylästä voi esimerkiksi löytyä koulu, toiselta hoivapalveluja, kolmannelta yritystoimintaan sopivia tiloja jne.

Moderni tietoliikenne on tuonut mahdolliseksi käyttää useita maaseudulla väheneviä palveluita (pankki-, posti-, erikoisliikkeet) suoraan kotoa tietokoneen avulla. Tietoliikenneyhteyksien hyödyntäminen erityisesti maaseudulla, jonne ne ovat vasta rantautumassa, on vielä lapsen kengissä. Koulutuksen ja tukipalvelujen avulla voidaan neuvoa

ja kannustaa hyödyntämään tietotekniikan ja tietoverkkojen mahdollisuuksia päivittäisten asioiden hoidossa.

MAHDOLLISIA HANKKEITA

- Maaseudun palvelujen järjestämisen uusien toimintatapojen (maaseutusopimukset, palvelusetelit, monipalvelupisteet jne.) kehittämiseen ja kokeiluun liittyvät hankkeet
- Kylien yhteistyöalueiden käynnistämiseen liittyvät kehittämishankkeet
- Kylien kansainväliset yhteishankkeet (koulutus, kulttuuri, nuoret)
- Yhdistys- ja hanketoimintaan sekä viestintään liittyvät koulutushankkeet
- Yhteisöllisyyttä edistävät hankkeet
- Nuorten yhdistys- ja hanketoimintaan osallistumista edistävät hankkeet
- Kulttuuritaloutta palvelevat hankkeet (paikallinen taide, käsityö- ja ruokaperinne, kulttuurimaisema ja rakennettu infrastruktuuri)
- Kulttuuriset luovan hulluuden innovaatiot
- Museoreittien tuotteistaminen ja markkinointi
- Kylätalojen ja kokoontumistilojen kunnostus
- Luontoreitistöjen, uimarantojen yms. kohteiden perustaminen ja pitkäjänteisen hoidon järjestäminen
- Maisemanhoitotietoisuuden lisääminen esim. koulutukset maiseman ja perinnebiotooppien hoitoon (raivatut kylien raitit)
- Perinnebiotooppien yms. luontokohteiden hoitosopimukset
- Maisemanhoitosuunnitelmat ja niiden toteuttaminen
- Uudet innovaatiot jätehuollon parantamiseen
- Kylien, yhdistysten historiikit yms. perinteen tallennusmuodot
- Paikalliskulttuuria tukevien ja viihtyvyyttä lisäävien tapahtumien järjestäminen
- Sosiaalisen tilinpidon käyttöönoton edistämishankkeet, mahdollisesti maakunnallisina yhteishankkeina
- Tietotekniikan ja laajakaistaverkoston käyttöä lisäävät hankkeet
- Toimintaryhmän koordinaatiohanke pienten innovaatioiden ja kokeilujen toteuttamiseksi

TAVOITTEET

Määrälliset tavoitteet

- koulutushankkeiden lukumäärä 15
- koulutukseen osallistujia 400, joista miehiä 100, naisia 250 ja nuoria 50
- koulutustyöpäivien määrä 4000
- uusia yrityksiä ja osuuskuntia 10, joista miesyrityksiä 2, naisyrityksiä 5 ja nuorten yrityksiä 3
- uusia työpaikkoja 15, joista miestyöpaikkoja 5, naistyöpaikkoja 7 ja nuorten työpaikkoja 3
- uusia palvelumalleja 10, joista miesten 2, naisten 6, nuorten 2
- uusia yhteistyöverkostoja 20, joista miesten 5, naisten 10, nuorten 5
- kansainvälisiä yhteistyöverkostoja 3

Laadulliset tavoitteet

- kylien ja taajamien yhteistyöalueet luovat uudenlaista yhteistyötä ja vahvistavat olemassa olevia kylien vahvuuksia
- peruspalvelut säilyvät kylillä
- asuinympäristö on viihtyisä ja toimiva
- sosiaalinen pääoma lisääntyy

- kylien omaehtoinen kehittäminen on vilkasta
- yhdistystoiminta on osaavaa ja tehokasta
- nuoret ovat enenevässä määrin mukana kotiseutunsa kehittämisessä
- naisverkostot lisääntyvät
- alueen asukkaat, erityisesti nuoret hyödyntävät kansainvälistymisen mahdollisuudet
- paikallinen kulttuuritarjonta lisääntyy
- paikalliskulttuurista ja perinteestä luodaan uutta yritystoimintaa

Hallintohanke

Viisari-ohjelman hallinnon tehtävänä on varmistaa ohjelman tehokas toteuttaminen ja paikalliseen omaehtoisuuteen perustuvan toiminnan levittäminen. Hallinnon tavoitteena on kannustaa, opastaa ja luoda edellytyksiä hankkeiden toteuttamiseen niin, että kehittämistyö sujuu ruohonjuuritason toimijoiden kannalta mahdollisimman yksinkertaisesti, joustavasti ja selkeästi. Hallinnon toimijoina ovat Viisari ry:n hallitus, alatyöryhmät ja yhdistyksen toimihenkilöt.

Edelliseltä ohjelmakaudelta saatujen hyvien kokemusten mukaisesti toimialueella jatkaa kaksi alueellista Viisari-toimistoa ja kaksi toimihenkilöä; toiminnanjohtaja ja talouspäällikkö. Kahden toimiston ja toimijan mallilla pystytään paremmin jalkautumaan riittävän lähelle ruohonjuuritason toimijoita ja varmistamaan ohjelman sujuva toteutus ja palvelujen saatavuus. Lisäksi lisäarvoa saadaan kahden toimihenkilön välisestä yhteistyöstä ja työnjaosta.

Taloushallinnon osalta kirjanpito ja tilinpäätöksen teko ostetaan tilitoimistolta. Kirjanpidon kuittien tilioinnin ja kaiken rahaliikenteen hoitaa talouspäällikkö. Pankkitilien käyttöoikeus on annettu toiminnanjohtajalle ja talouspäällikölle. Hallitus on valinnut keskuudestaan sisäisen tositetarkastajan, joka tarkastaa jokaisen kirjanpidon tositteen vähintään kaksi kertaa vuodessa. Yhdistyksen tilintarkastaja tarkastaa hallinnon ja kirjanpidon sekä hankkeiden kuntarahan maksamiset tai varaukset hankekohtaisesti vuosittain. Viisarin taloushallinnon järjestelmä on rakennettu yhdessä tilintarkastajan ja tilitoimiston kanssa niin, että se vastaa EU:n vaatimuksia.

Hallitus seuraa hankkeiden etenemistä ja maksujen tilannetta seurantaraporttien ja ohjausryhmäjäsenyyksien avulla. Viisarin oma hankeseuranta on ALPo -järjestelmässä. ALPo:n ja MMM:n hankerekisterin hankekohtaisia raportteja seurataan säännöllisesti. Hallitus osallistuu aktiivisesti hanke- ja yhdistystoiminnan hallinnointiin liittyvään koulutukseen ja tietojen päivitykseen.

Maa- ja metsätalousministeriön suorittamassa hallinnon tarkastuksessa 29.8.2006 todettiin mm. että Viisarissa kuntaraha käsitellään täsmällisesti oikein ja että ryhmän oma hankeseuranta kuten kuntaraha- ja kehysseuranta, saapumispäivämäärädiarijärjestelmä, on erinomainen.

Sekä toiminnanjohtaja että talouspäällikkö toimivat omalla alueellaan Viisarin yhdyshenkilöinä, tiedottavat ohjelmasta sekä opastavat ja neuvovat hankkeiden hakemisessa ja toteuttamisessa. Toimihenkilöt toimivat myös esittelijöinä ja valmistelijoina hallituksessa käsiteltäville asioille ja toimeenpanevat hallituksen päätökset. Toimihenkilöt hoitavat rahoittaja- ja viranomaisyhteydet sekä toimivat yhdyshenkilöinä alueellisissa ja kansainvälisissä hankkeissa.

Toiminnanjohtajan tehtäviin kuuluu lisäksi

- ohjelman hallinnointi hallituksen päättämien periaatteiden mukaan
- raportointi sekä ohjeiden ja menettelytapojen valvonta
- alatyöryhmien työskentelyn koordinointi
- seuranta- ja arviointitiedon kerääminen ja järjestäminen

Talousvastaavan tehtäviin kuuluu lisäksi

- hankkeiden toteuttamiseen liittyvä taloushallinta (esim. maksatushakemukset)
- ohjelman rahoituskehysten toteutumisen seuranta
- tarvittaessa pienten hankkeiden hallinnoinnin ja rahaliikenteen hoitaminen

5 OHJELMAN TOTEUTTAMINEN

Viisarin organisaatio

Kehittämishojelman toteuttamisessa hyödynnetään aikaisemmillä ohjelmakausilla hyväksi havaittua toimintatapaa, joka mahdollistaa ruohonjuuritason toimijoiden osallistumisen alueen kehittämiseen. Ytimenä toimii Maaseudun kehittämissyhdystys VIISARI ry, joka on avoin kaikille maaseudun kehittämisestä kiinnostuneille yksityishenkilöille, yhdistyksille ja yrityksille sekä kunnille, kehittämissiviranomaisille ja oppilaitoksille. Yhdistys on perustettu 8.3.2000, yhdistyksen jäsenenä on 195 yksityishenkilöä, 109 yritystä ja yhdistystä sekä alueen kaikki 10 kuntaa. Yhdistyksen säännöt liitteenä 5.

Yhdistyksen vuosikokous on ylin päätöksentekuelin, jossa kaikilla yhdistyksen jäsenillä on yhtäläinen oikeus osallistua päätöksen tekoon. Vuosikokouksen tärkeimpänä tehtävänä on valita hallitus ja hyväksyä yhdistyksen toiminta- ja taloussuunnitelmat. Yhdistyksen toimintaa johtaa ja suunnittelee vuosikokouksen valitsema hallitus, joka koostuu puheenjohtajasta ja kymmenestä jäsenestä. Hallitus vastaa Viisari-ohjelman toteuttamisesta vuosikokouksen vahvistaman toimintasuunnitelman mukaisesti, se valitsee rahoitettavat hankkeet, koordinoi kehittämistoimenpiteitä sekä seuraa ohjelman ja sen budjetin toteutumista. Hallitus myös valitsee yhdistykselle toiminnanjohtajan, taloudenhoitajan ja muut tarvittavat toimihenkilöt. Lisäksi hallituksen jäsenet toimivat Viisari-ohjelman yhteyshenkilöinä omalla paikkakunnallaan. Hallituksen jäsenet liitteenä 6.

Haaveesta hankkeeksi

Uuden ideointia

Käytännön hanketyön edistäjinä toimivat toimihenkilöt, hallituksen jäsenet sekä hanketyöstä kokemusta hankkineet kylien aktiivit. He keräävät kuntansa alueen kylien, yritysten ja yhdistysten ajatuksia sekä innostavat ja tukevat yritysita ja kehittämissideoita konkreettisen toteutuksen tasolle. Viisari ry. voi myös itse suunnitella ja toteuttaa hankkeita.

Toimihenkilöt neuvovat ja ohjaavat hankkeiden valmistelua ja toteuttamista. Hankeesitysten jättämisessä tarvittavaa materiaalia kuten lomakkeita ja ohjeita saa mm. toimintaryhmän Internet-sivuilta. Hankehakijoita kannustetaan jättämään hankeehdotukset liitteineen myös sähköisessä muodossa. Hanketyön edistäjien ja toimihenkilöiden tehtävänä on toimia innostajina ja tiedon levittäjinä: varsinaisesti hankeesitysten laatimisesta ja myöhemmästä hankkeiden toteuttamisesta vastaavat toimijat itse. Toimijoiden aktivoimiseksi ja hyvän hanketyön edistämiseksi hankkeiden suunnittelusta, toteuttamisesta ja hallinnoinnista järjestetään säännöllisiä koulutustilaisuuksia. Suunnitteluvaiheen merkitystä halutaan korostaa, koska hyvin laaditut hankesuunnitelmat helpottavat hankkeiden myöhempää toteuttamista ja toiminnan seurantaa.

Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty

Rahoitusta hakevista hankkeista jätetään hakemus ja hankesuunnitelma liitteineen Viisari ry:n hallitukselle. Esityksiä Viisari-alueella toteutettaviksi hankkeiksi voivat jättää kaikki yksityishenkilöt, yritykset, yhteenliittymät, yhdistykset, yhteisöt yms. Viisarin hallitus jaksottaa vuosittain hankehaut neljään tai useampaan jaksoon ja kokoontuu käsittelemään hakemuksia mahdollisimman pian hankehausta. Toimihenkilöt toimivat hallituksen päätösten valmistelijoina ja esittelijöinä.

Yhdistyksen toimihenkilöt valmistelevat hanke-esityksen hallituksen käsiteltäväksi ja selvittävät sen tarkoituksenmukaisuuden, toteutettavuuden ja rahoituskelpoisuuden sekä mahdolliset vaihtoehtoiset rahoituskanavat. Hanke-esityksistä pyydetään tarvittaessa asiantuntijalausunnat alueen toimialapäälliköiltä, teemaohjelmien vetäjiltä tai muilta asiantuntijatahoilta. Yritysten esittämiä hanke-esityksiä koskevia lisätietoja ja konsultointia niiden käsittelemiseen pyydetään alueen kehittämissyhtiöiltä. Hankekäsittelyn valmisteluvaiheessa varmistetaan hakijan ja mahdollisten yhteistyökumppaneiden sitoutuminen hankkeen toteuttamiseen ja tarvittavan yksityisen rahoitusosuuden koamiseen.

Yhdistyksen hallitus antaa kokouksessaan rahoitussuositukset hanke-esityksistä toimihenkilöiden esittelyn ja asiantuntijalausuntojen perusteella ja arvioi edelleen hankkeiden tarkoituksenmukaisuutta ja rahoituskelpoisuutta. Hallituksen jäsenet tuovat omilta alueiltaan tullessiin hankehakemuksiin arvokasta hiljaista tietoa hankehakijoista ja suunnitelluista toimenpiteistä. Myönteistä lausuntopäätöstä tehdessään hallitus varautuu myöntämään hankkeelle tarvittavan suuruisen kuntarahoitusosuuden toimintaryhmältä. Hallituksen hanke-esityksiä koskevat lausuntopäätökset ovat enemmistöpäätöksiä, ja päätöksentekoon osallistuvat vain hallituksen jäsenet tai heitä edustavat varajäsenet. Kokouksiin osallistuvat toimihenkilöt ja mahdolliset asiantuntijat eivät osallistu päätöksentekoon.

Yhdistyksen toimihenkilöt toimittavat hankehakemuksen ja hallituksen lausunnon TE-keskukseen, jossa hanke tulee vireille. Viisarin toimihenkilöt ilmoittavat hankehakijalle hankkeen vireille tulosta, jonka jälkeen hankkeen toteutuksen voi aloittaa omalla vastuulla. TE-keskuksen hankekäsittelijä tarkastaa hankkeen lainmukaisuuden, mutta ei puutu hankkeen tarkoituksenmukaisuuteen ja tekee hankkeesta viranomaispäätöksen, joka lähetetään sekä hankehakijalle että Viisarin toimistolle.

Hankkeen toteuttajan yhteydenpito rahoittajaviranomaiseen tapahtuu Viisarin toimistojen kautta, joille toimitetaan myös hankkeiden raportit, maksatushakemukset ja muut mahdolliset hankkeen toteutukseen liittyvät asiakirjat. Viisarin toimihenkilöt ovat hankkeiden rinnalla kulkijoita hankkeiden koko elinkaaren aikana. Hallituksen jäsenet vastaavasti osallistuvat hankkeisiin niiden ohjausryhmätyöskentelyssä mukana ollessaan.

Jotta toimijoiden luottamus toimintaryhmän hallinnon ja asioiden käsittelyn puolueettomuuteen ei vaarantuisi, hallituksen jäsen ei saa osallistua hanke-esitystä koskevaan valmisteluvaiheen käsittelyyn eikä keskusteluun ja päätöksentekoon hallituksessa, jos asia koskee henkilökohtaisesti häntä itseään tai hänen lähisukulaistaan, tai jos hän on palvelus- tai toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai kuuluu asianosaisen yhteisön, esim. yhdistyksen tai yrityksen johtoon. Samat esteellisyysperusteet koskevat myös yhdistyksen toimihenkilöitä valmistelijoina ja esittelijöinä sekä asiantuntijoita lausunnonantajina hanke-esitysten valmisteluvaiheen käsittelyssä. Esteellisyydestä ilmoittaminen kuuluu ensisijaisesti henkilölle itselleen.

Puntarointia ja aprikointia

Hanke-esitysten rahoituskelpoisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan seuraavien edellytysten ja painotusten mukaan. Kaikkien Viisari-ohjelmasta rahoitettavien hankkeiden on täytettävä neljä yleistä edellytystä. Ohjaavat painotukset vaikuttavat hankkeiden valintaan hanketyypistä riippuen.

Yleiset edellytykset

- **Ohjelmanmukaisuus:** Hanke sopii Viisari-ohjelman teemoihin. Hanke joko edistää maaseudun elinkeinotoimintaa kehittämällä uusia tuotteita, palveluita, toimintatapoja tai yhteistyömuotoja, *tai* lisää yrittäjyyteen, tietoyhteiskuntaan tai yhteistoimintaan liittyvää osaamista, *tai* parantaa yhteistoiminnallisesti maaseutuelinympäristön viihtyisyyttä tai palveluita.
- **Paikallislähtöisyys:** Hankkeen lähtökohtana ovat Viisari-alueen asukkaiden ja elinkeinonharjoittajien tarpeet ja toiveet. Hanke tukeutuu paikallisiin voimavaroihin ja toimijoiden yhteistyöhön.
- **Toteutettavuus:** Hanke on realistinen ja hakijan toteutettavissa. Hankkeelle on osoitettavissa selkeät, mitattavat ja saavutettavissa olevat tulokset. Hankkeen toimenpiteet, työnjako ja hallinnointi on suunniteltu etukäteen.
- **Taloudellisuus:** Hankkeella on hyvä hyötysuhde eli panostus hankkeeseen on sopusoinnussa tulosten kanssa. Hanke perustuu kannattavaan toimintamalliin tai liikeideaan. Hankkeen rahoitus on kattavasti suunniteltu, ja hakija on valmis sitoutumaan hankkeen toteuttamiseen myös rahallisesti.

Ohjaavat painotukset

- **Työllistävyys:** Hanke luo uusia, pysyviä, osa-aikaisia tai tilapäisiä työtilaisuuksia tai säilyttää olemassa olevia työpaikkoja. Naisten ja nuorten työllistymistä edistävät hankkeet ovat etusijalla.
- **Innovatiivisuus:** Hanke on Viisari-alueella uutta luova tai uutta tuova. Hankkeessa kehitetään uusia tuotteita, palveluita, toimintatapoja tai yhteistyömuotoja, käytetään uutta tuotantomenetelmää tai teknologiaa, tai tuotetaan alueelle uutta osaamista. Koulutushankkeissa tietoverkkoja hyödyntävät hankkeet ovat etusijalla.
- **Ympäristöystävällisyys:** Hanke hyödyntää ympäristöä ja paikallisia luonnonvaroja kestäväällä ja säästävällä tavalla ja sillä on myönteisiä ympäristövaikutuksia. Hanke lisää ympäristötietoisuutta ja -osaamista. Ympäristölle vahinkoa aiheuttavia hankkeita ei voida toteuttaa.
- **Yhteistyö:** Hankkeella edistetään toimijoiden yhteistyötä ja verkostoitumista Viisari-alueella ja sen ulkopuolella. Usean toimijan yhdessä toteuttamat hankkeet ja verkostohankkeet ovat etusijalla.
- **Jatkuvuus:** Hankkeen tulosten ja toimintatapojen levittäminen ja hyödyntäminen, toiminnan jatkaminen ja ylläpitäminen sekä omistusoikeudet hankkeen päätyttyä on suunniteltu etukäteen. Yrityshankkeella on edellytykset jatkuvaan taloudellisesti kannattavaan toimintaan. Hanke kytkeytyy alueen kehittämiskokonaisuuteen eli muihin saman alan kehittämistoimenpiteisiin ja -toimijoihin.
- **Siirrettävyys:** Hankkeen perusajatus ja toimintamalli ovat sovellettavissa toteutettavaksi muillakin maaseutualueilla.

Alueiden väliset ja kansainväliset yhteishankkeet

Alueiden välisten ja kansainvälisten yhteishankkeiden on täytettävä edellä esitetyt yleiset edellytykset. Ohjaavat painotukset vaikuttavat hankkeiden valintaan hanketyypistä riippuen.

Yhteishankkeiden pitää sisältää konkreettista toimintaa. Niiden toimintojen tulee edistää Viisari alueen elinkeinotoimintaa ja lisätä sellaisten uusien tietojen ja taitojen hankkimista, joita voidaan hyödyntää alueella. Etenkin kansainvälisten hankkeiden pitää tavoitella sellaisia tuloksia, joita ei ole mahdollista saavuttaa alueellisilla tai alueiden välisillä hankkeilla. Kaikkien yhteishankkeiden pitää olla Viisarin kehittämissuunnitelman toimintalinjojen ja toimenpiteiden mukaisia.

Alueiden välisiä yhteishankkeita rahoitettaessa etusijan saavat sellaiset hankkeet, jotka tukeutuvat edellisellä ohjelmakaudella aloitettuun yhteistyöhön tai jatkavat yhteistyötä aiemmin yhteishankkeissa mukana olleiden toimintaryhmien alueilla. Edellinen ei sulje pois yhteistyötä uusien luotettavien kumppanien kanssa. Viisari on solminut yhteistyösopimuksen Pirityiset ry:n kanssa kaudelle 2007 -2013. Tämän sopimuksen mukaan Viisari ja Pirityiset pyrkivät toteuttamaan ohjelmiansa mukaisia alueiden välisiä ja kansainvälisiä yhteishankkeita keskenään tai kumppaneina kolmansien tahojen kanssa.

Viisarille laaditaan koko ohjelmakauden kestävä kansainvälistymisstrategia, jonka perustana on mm. edellisellä ohjelmakaudella alkanut yhteistyö italialaisen Montagna Leaderin kanssa, yhteistyösopimus Tartumaa Aarendusselts toimintaryhmän kanssa sekä mahdollisesti alkava yhteistyö Puolassa Poznanin alueen toimintaryhmien kanssa. Kansainvälistymisstrategia yhteen sovitetaan Saarijärven-Viitasaaren seutuohjelman kansainvälistymisstrategian kanssa. Kansainvälisiä yhteishankkeita rahoitetaan ensisijaisesti sellaisten toimintaryhmien alueille, joiden kanssa on jo toteutettu yhteistoimintaa tai joiden alueilla on tehty esiselvitys- tai muuta yhteistyötä aikaisemmin.

Yhteishankkeiden, etenkin kansainvälisten hankkeiden hallinnoijilta ja toteuttajilta edellytetään pitkäjänteisyyttä ja joustavuutta. Viisari varmistaa jokaisen hankehallinnoijan kanssa erikseen hankehallinnoinnin ja -talouden järjestämisen sekä hankkeiden toteuttavuuden.

Yhteishankkeiden ensisijaiset valintakriteerit:

- hankkeet ovat konkreettisia ja niillä on realistinen tavoiteasettelu
- hankkeet tuovat alueelle sellaista lisäarvoa, jota ei saavuteta paikallisilla hankkeilla
- hankkeiden yhteistyökumppanit ovat tunnettuja ja sitoutuneita hankkeeseen
- hankkeiden avulla siirretään hyviä käytäntöjä
- hankkeet edistävät toimijoiden verkottumista

Yhteishankkeiden ensisijaiset valintamenettelyt:

- Leader-toimistot ovat hankesuunnittelussa mukana varhaisessa vaiheessa
- hankesuunnitelmat esitellään hallituksen arvioitavaksi ennen lopullisten hankehakemusten jättämistä
- hankkeista on tehty esiselvitykset
- hankehakijat osoittavat riittävää osaamista ja kokemusta alueiden välisten tai kansainvälisen yhteishankkeiden toteuttamiseen

Jakamalla tieto moninkertaistuu

Viisari-ohjelman toteuttamista koskevasta yleisestä tiedottamisesta, julkisuudesta ja avoimuudesta vastaa toimintaryhmän hallitus. Käytännön tiedottajina toimivat toimihenkilöt yhdessä hallituksen jäsenten kanssa. Tiedottamisen tavoitteena on varmistaa toimintaryhmän työn avoimuus, tehostaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken, lisätä Viisari-ohjelman ja toimintaryhmätyön tunnettua, aktivoida hankeideoita ja niiden toteutusta sekä lisätä hyvien käytäntöjen siirrettävyyttä ja omaksumista.

Tiedottamisessa ohjelmaa tuodaan esille enemmän konkreettisten hankkeiden ja tulosten kautta kuin tavoitteita esittelemällä. Hanketoiminnasta tiedotettaessa kiinnitetään huomiota yksittäisten hankkeiden sitomiseen osaksi laajempaa kokonaisuutta ja ohjelman toteutumisen etenemistä. Toimintaryhmätyön avoimuutta lisätään tiedottamalla myös hankkeiden ja ohjelmatyön seurannasta, arvioinnista ja hallinnosta. Pehmeitä arvoja tiedottamiseen saadaan toimijoiden kokemusten ja asukkaiden tuntojen kautta.

Tiedottamisen kohderyhmiä ovat

1. Hankkeiden nykyiset ja mahdolliset toteuttajat

- Viisari-ohjelma ja sen mahdollisuudet tutuksi
- kannustetaan ideointiin ja yhteistyöhön
- apua hankesuunnitteluun ja tuen hakemiseen
- kanavina kotisivut www.viisaankivi.fi/viisari hakuilmoitukset, tiedotustilaisuudet, alueella ilmestyvät lehdet, esitteet sekä toimintaryhmien yhteiset julkaisut

2. Alueen asukkaat

- Viisari-ohjelma tutuksi käytännön esimerkeillä
- perustietoa, mutta myös pehmeitä, inhimillisiä näkökulmia
- kanavina kotisivut www.viisaankivi.fi/viisari, alueella ilmestyvät lehdet, esitteet sekä toimintaryhmien yhteiset julkaisut

3. Viranomaiset

- Viisari-ohjelman merkitys ja rooli selkeäksi alueen kehittämistyössä
- toteutuksen eteneminen ja tulokset
- säännöllinen raportointi
- kanavina henkilökohtaiset tapaamiset, tiedotustilaisuudet, alueella ilmestyvät lehdet

4. Alueen poliittiset vaikuttajat, järjestöt jne.

- perustiedot Viisari-ohjelmasta: sisältö, tavoitteet, tulokset
- kanavina kotisivut www.viisaankivi.fi/viisari, henkilökohtainen vaikuttaminen, seutujohtoryhmien ja järjestöjen kokoukset ja tiedotteet

Avoimuuden ja vuorovaikutteisuuden lisäämiseksi ja kehittämiseksi monipuolista tiedottamista Viisarin kotisivuilla lisätään. Sen lisäksi, että kotisivuilla tiedotetaan ajankohtaisista tilaisuuksista, hankehakujen aikatauluista ja ohjelman etenemisestä sivuja hyödynnetään palaute- ja keskustelufoorumina sekä itsearvioinnin toteuttamisessa. Kotisivuilla on ajantasainen hankeluettelo Viisarin rahoittamista hankkeista. Hankekuvauksien yhteydessä julkaistaan kuvia hankkeista ja pyritään linkittämään hankkeet niiden hallinnoijien kotisivuille.

Verkostojen kutominen

Verkostojen ja yhteyksien luominen muihin paikallisiin, alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin toimijoihin lisää maaseudun kehittämistyöhön liittyvää tietoa ja kokemusta. Kansallisella tasolla yhteistyötä tehdään mm. muiden toimintaryhmien ja yhteisen verkostoyksikön kanssa.

Paikallisen toimintaryhmän työ maaseudun kehittämisessä kytkeytyy osaltaan alueen muuhun kehittämiseen. Verkostoituminen ja tiedonvaihto alueellisten kehittämistoimijoiden ja -organisaatioiden, tutkimus- ja oppilaitosten, yhteistyöryhmien sekä viranomaistahojen kanssa lisää alueen kehittämiskentän tuntemista, jalostaa hankeideoita ja karsii päällekkäisyyksiä. Yhteistyö alueellisten toimintaryhmien ja -verkostojen kanssa voi lisätä maaseudun pienyritysten mahdollisuuksia luoda omia yhteistyösuhteita toimialaverkostojen suurempiin osakkaisiin.

Yhteistyötä tullaan jatkamaan ja lisäämään maakunnan muiden toimintaryhmien sekä muiden naapuriryhmien kanssa. Yhdessä keski-suomalaisten ryhmien hallitusten kanssa ideoidut yhteistyömahdollisuudet tulevat liittymään hallitusten välisen vuorovaikutuksen lisäämiseen, yhteisiin koulutuksiin ja tapahtumiin, tiedottamiseen, arviointiin (mm. sosiaalinen tilinpito) sekä yhteishankkeisiin. Maakunnan sisäistä yhteistyötä ryhmien välillä on toteutettu työntekijöiden yhteisillä työkokouksilla, joita on pidetty noin kahden kuukauden välein ja joissa käsitellään kaikille ajankohtaisia asioita. Syksyllä 2006 on suunniteltu pidettävän kaikkien Keski-Suomen ryhmien hallituksille suunnattu ohjelmaseminaari, jossa hallitusten jäsenet tutustuvat mm. naapuriryhmien ohjelmiin.

Edellisellä kaudella tehtyä yhteistyötä maakunnallisen kylien yhteenliittymän kanssa jatketaan ja kehitetään. Hyviä kokemuksia on saatu Keski-Suomen Kylät ry:n kanssa julkaistun tiedotuslehden, messujen ja maaseutuasumisen markkinoinnissa tehdystä yhteistyöstä.

6 KUSTANNUKSET JA RAHOITUS

Viisari-ohjelman julkisen rahoituksen tarve ohjelmakaudelle on 5 miljoonaa euroa. Yksityiseksi rahoitusosuudeksi tavoitellaan 35 %. Ohjelman arvioidaan jakautuvan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteisiin seuraavasti:

Toimintalinja 1: Maa- ja metsätalouden kilpailukyvyyn parantaminen, 700 000 euroa, n.14 % kehyksestä.

Toimintalinja 2: Ympäristön ja maaseudun tilan parantaminen, 50 000 euroa, n. 1 % kehyksestä.

Toimintalinja 3: Maaseudun elinkeinoelämän monipuolistaminen ja maaseutualueiden elämänlaatu, 2 750 000 euroa, n. 55 % kehyksestä.

Toimintalinja 4: Leader-toimintatapa toimenpiteet 421 ja 431 1 500 000 euroa, 30 %.

Arvio toimenpiteiden painotuksista toimintalinjoittain, toimenpiteittäin ja hanketyypeittäin sivun 40 taulukossa.

Kunnilta tarvittava rahoitusosuus, 20 % ohjelman julkisen rahoituksen määrästä laskeaan kuntakohtaisesti asukaslukujen suhteessa. Kuntaosuudet laskutetaan konttäsummana kaksi kertaa vuodessa. Kaikki alueen kunnat ovat sitoutuneet 20 % julkisen rahoituksen suorittamiseen vuosittain koko ohjelmakauden ajan.

Viisarin ohjelmaa on yhteen sovitettu alueellisen maaseutuohjelmaan. Viisarin linjaus yrityshankkeiden rahoituksessa on määritelty ohjelmassa kappaleen 4 alussa. Lisäksi keskustelussa TE-keskuksen maaseutuosaston kanssa on sovittu, että toimintaryhmät rahoittavat yrityshankkeita, joiden kustannusarvio on enintään 80 000 euroa. Kuitenkin on sovittu, että yrityshankkeiden rahoituksessa työnjakoa tarkennetaan tarvittaessa ennen ohjelman toimeenpanon käynnistymistä ja tarvittaessa neuvotellaan tapauskohtaisesti työnjaosta.

Ohjelmaa on yhteen sovitettu myös Saarijärven-Viitasaaren seutuohjelman kanssa. Seutuohjelma on osa Alueellinen kilpailukyky- ja työllisyystavoitteen Länsi-Suomen toimenpideohjelmaa 2007–2013. Ohjelmien työnjako on kohdistettu toimintalinjan 3 toimenpiteisiin 312, 313, 321, 322 ja 323. Viisari keskittyy alueella näiden toimenpiteiden toteuttamiseen.

Manner-Suomen ESR-ohjelmassa Saarijärven-Viitasaaren seutukunnalla on alueellinen osio, josta on tarkoitus rahoittaa myös Viisarin ohjelman koulutusosioita. Viisarin ja seutuohjelmien yhteensovituksen tavoitteena on terävöittää seutukunnan hanketoimintaa ja näin maksimoida ohjelmien tavoitteet ja saada hanketoiminnalle lisää positiivista vaikuttavuutta.

7 TOIMENPITEIDEN JA TULOSTEN SEURANTA JA ARVIOINTI

Seurannalla aineistoa arviointiin

Seurannan avulla tuotetaan arvioinnin tarvitsemaa tietoa Viisari-ohjelman tuloksista ja vaikuttavuudesta. Seuranta kohdistuu ohjelman toimenpiteillä aikaansaatuihin konkreettisiin, mitattaviin tuloksiin rahoituksen jakautumiseen erilaisten hanketyyppien kesken painopisteiden ja periaatteiden huomioimiseen hanketoiminnassa.

Toimihenkilöt vastaavat seuranta-aineiston kokoamisesta ja järjestämisestä. Tärkeimpänä seurantatiedon lähteenä ovat hankkeiden toteuttajien puolivuosisraportit sekä maksamishakemusten raporttiliitteet, joilla kootaan tietoa hankkeiden edistymisestä, taloudesta ja tuloksista. Toimijoille annetaan seurantatiedon kokoamisesta ja ilmoittamisesta selkeät ohjeet, koska koottavan tiedon tulee olla yhteismitallista, jotta sitä voidaan verrata asetettuihin määrällisiin tavoitteisiin ja muiden saavuttamiin tuloksiin.

Viisarin hallitustyöskentely on myös jatkuvaa ohjelman arviointia. Arvioinnin kohteena ovat ohjelman tavoitteiden toteutuminen kuten yritysten ja työpaikkojen kehitys, kansalaisaktiivisuuden lisääntyminen yhteisöllisten hankkeiden määränä, uusien verkostojen syntyminen ja kansainvälisten yhteishankkeiden lisääntyminen (yrityshankkeet ja kylien hankkeet). Arvioinnissa pyritään myös mittaamaan alueen yrittäjyysasenteiden ja -imagon muutosta sekä tuettujen yritysten liikevaihdon ja kannattavuuden muutoksia. Viisari tekee tai teettää ohjelmasta kyselytutkimuksena toteutetun itsearviointin ohjelmakauden puolella välissä sekä lopussa. Itsearviointin ja mahdollisen ulkopuolisen arvioinnin tuloksien perusteella ohjelman suuntaa ja linjauksia on mahdollisuus tarkistaa.

Tietoa kerätään myös hankkeiden toteuttajille ja muille toimijoille suunnatuilla kyselyillä ja haastatteluilla, joilla kootaan määrällisen aineiston lisäksi laadullista tietoa, hankkeiden toteutuksen onnistumisista ja ongelmista sekä hallinnon toiminnasta.

Seurannan pääkohteina ovat ohjelman tavoitteet ja niiden määrälliset tulostittarit

- Uudet yritykset (eritellään miehet, naiset ja nuoret)
- Uudet työpaikat (eritellään miehet, naiset ja nuoret)
- Säilytetyt työpaikat (eritellään miehet, naiset ja nuoret)
- Uudet tuotteet ja tuotepaketit, kpl
- Uudet palvelumallit, kpl
- Uudet yhteistyöverkostot ja -renkaat, eritellään alueiden väliset ja kansainväliset verkostot, kpl

Muuta hankkeisiin liittyvää seurantatietoa kootaan lukumääräisesti

- Tuetut hankkeet toimenpidekokonaisuuksittain
- Yrityshankkeet: eritellään investoinnit, kehittäminen ja koulutus
- Muut työllisyysvaikutukset: säilytetyt työpaikat, hankeaikaiset työpaikat henkilötyövuosina, eritellään miehet, naiset ja nuoret
- Koulutushankkeisiin osallistuneet: eritellään miehet, naiset ja nuoret
- Neuvonta- ja tiedotustilaisuuksiin osallistuneet, eritellään miehet, naiset ja nuoret

Ohjelman määrällisten tavoitteiden taulukko on sivulla 41.

Arviointi – ohjaava työkalu

Arvioinnissa peilataan jatkuvasti seurannassa kerättyä aineistoa ohjelmalle asetettuihin määrällisiin ja laadullisiin tavoitteisiin. Tarkoituksena on auttaa toimijoita ohjelman toteuttamisessa niin, että tavoitteet saavutetaan. Tarkoituksena on myös lisätä ohjelmatyön tehokkuutta ja laatua sekä auttaa toimintaryhmää kehittämään omaa organisaatiotaan ja toimintatapojaan. Arvioinnin toimijoina ovat hallitus ja toimihenkilöt, joita arviointitieto palvelee jokapäiväisessä ennakoinnissa ja päätöksenteossa.

Yhdistyksen toiminnan laadullisia arviointikriteerejä ovat toiminnan avoimuus kuten tiedotus, jäsenmäärän kehitys ja hallituksen kolmikantaperiaatteen toteutuminen. Toiminnan tehokkuuden mittarina on mm. hankehakemusten käsittelyaika. Toimintaryhmän rooli välittäjäorganisaationa korostuu uudella ohjelmakaudella. Onnistuminen uusien toimintatapojen sisältävässä välittäjäroolissa on myös toiminnan laadun mittari.

Hanketasolla hankkeiden toteutettavuutta, vaikuttavuutta ja tehokkuutta arvioidaan jo ennakoita suunnittelu- ja valmisteluvaiheessa. Hankkeiden toteutusvaiheessa arvioidaan hankkeiden etenemistä ja ohjataan hankkeiden toimintaa tavoitteiden suuntaan. Hankkeiden jälkeen arvioidaan määrällisten ja laadullisten tavoitteiden toteutumista, toimintatapoja sekä hankkeen onnistumisen ja epäonnistumisen syitä. Jälkiarviointi palvelee hankkeiden toteuttajien ja muiden toimijoiden oppimista ja hyvien käytäntöjen siirtämistä eteenpäin. Hanketason arvioinnilla saadaan tietoa siitä, minkälaisilla hankkeilla ja toimintatavoilla parhaiten edistetään ohjelman tavoitteiden toteutumista.

Ohjelmatasolla painotetaan ohjelmatyön etenemisen ja toimintatapojen arviointiin. Hallitus arvioi ohjelmatyön ja tavoitteiden toteutumista jatkuvasti kokouksissaan. Laajemmat sisäiseen arviointiin perustuvat raportit laaditaan vuositasona. Ohjelmatyön keskivaiheilla tehdään joko itse toteutettu tai ulkopuolisen toteuttama väliarviointi, jonka tuloksien perusteella toimintaa ja tavoitteita tarkistetaan ohjelmakauden loppupuolelle.

8 OHJELMAN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Tavoitteena tasa-arvo

Sukupuolten tasa-arvo tarkoittaa naisten ja miesten samanvertaista mahdollisuutta osallistua maaseudun kehittämiseen, työhön ja koulutukseen. Periaatteessa sukupuolten tasa-arvossa ei ole suuria ongelmia. Kuitenkin useat talouden muutokset heikentävät maaseudun naisten mahdollisuuksia ja vaikuttavat näin myös alueen väestörakenteen tasapainoisuuteen.

Naisten asemaan vaikuttavat ainakin seuraavat asiat

- alueella on niukasti yksityisen sektorin naistyöpaikkoja
- alueen kunnat ja valtio ovat vähentäneet perinteisiä naistyöpaikkoja ja julkisia palveluita siirretään osittain yritysten vastuulle
- naiset ovat enemmän sidoksissa kotiin ja sitä kautta asuinalueensa työmarkkinoihin
- korkeasti koulutetut naiset ovat sen sijaan alttiita muuttamaan maaseudulta keskuksiin.

Toiminta-alueen yrittäjistä vain noin joka kolmas on nainen. Viisari-ohjelmalla pyritään kannustamaan naisia yrittäjyyteen ja lisäämään naisten työllistymismahdollisuuksia. Osuustoiminta on erityisesti naisten suosima yrittäjyyden muoto ja sopiva tie mahdollisesti itsenäisempään yrittäjyyteen. Pitkäaikaistyöttömistä naisten osuus on varsin matala, sillä työttömät naiset ovat alttiimpia lähtemään koulutukseen ja pätkättöihin. Naiset myös osallistuvat aktiivisesti kylien kehittämiseen ja yleensä maaseudun kehittämishankkeisiin.

Pitkäaikaistyöttömistä suurin osa on miehiä. Suuri riskiryhmä on maaseudun keskiikäiset, perheettömät miehet, joita Viisari-ohjelmalla pyritään saamaan aktiivisemmin mukaan maaseudun omaehtoiseen kehittämiseen ja kyläyhteisöjen sosiaaliseen toimintaan.

Talouden muutokset koskettavat maaseudulla naisten lisäksi nuoria. *Ikäryhmien välistä tasa-arvoa* edistetään Viisari-ohjelmalla parantamalla nuorten yhteyksiä paikalliseen elinkeinoelämään ja lisäämällä heidän mahdollisuuksiaan työllistyä kotiseudullaan. Nuorten työllistymismahdollisuuksia pyritään parantamaan sekä maaseudun osaamisalueilla että löytämällä uusia työtilaisuuksia koulutetuille nuorille, jotta he voisivat opintojensa jälkeen palata kotiseudulleen.

Kehittämistyön kestävyys

Jotta hyvän elämisen mahdollisuudet maaseudulla säilyisivät myös tulevaisuudessa, kehittämistoiminnan tulee olla kestävä kehityksen periaatteiden mukaista. *Ekologisesti kestävä kehitys* on Viisari-ohjelman läpi kulkeva periaate. Ekologisen kestävyuden perusehtona on luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen: ohjelmassa ei haluta toteuttaa hankkeita, jotka tuottavat vahinkoa ympäristölle. Ohjelmassa pyritään sovittamaan luonnonvarat ja taloustoiminta kestäväällä tavalla yhteen edistämällä uusiutuvien paikallisten raaka-aineiden jalostamista ja bioenergian käyttöä. Luonto nähdään ohjelmassa

monitasoisena toimintaympäristönä, jonka kaikki käyttömuodot tulee turvata. Myös asukkaiden ympäristötietoisuutta ja -osaamista sekä oman elinympäristön yleistä arvostusta halutaan lisätä.

Taloudellinen kestävyys edellyttää kehittämistyöltä pitkäaikaisia vaikutuksia alueen elinkeinoelämään ja työllisyyteen. Viisari-ohjelmalla pyritään parantamaan maaseudun elinkeinon taloudellista kannattavuutta. Pitkäaikaisten vaikutusten aikaansaamiseksi kehittämistyön tulee pohjautua alueen omiin luontaisiin vahvuuksiin ja luonnonvaroihin. Ohjelmalla halutaan vaikuttaa myös yritteliäisyyteen ja omatoimisuuteen liittyviin tietoihin ja taitoihin sekä asenteisiin, jotta asukkaiden aktiivisuus ja myönteinen kehittämisen ilmapiiri jatkuisivat tulevaisuudessakin.

Sosiaalisella kestävyydellä tarkoitetaan kehittämistyön vaikutuksia paikallisyhteisöjen tasapainoisuuteen ja henkiseen ilmapiiriin. Erityisen tärkeää tämä on syrjäisellä maaseudulla, jolla ikä- ja sukupuolirakennetta vääristää maaseudulta keskuksiin suuntautuva muuttoliike. Viisari-ohjelmalla pyritään löytämään alueen asukkaille uusia toimeentulon mahdollisuuksia kotiseudullaan, jotta poismuuttovirta kyliltä ja maaseudun taajamista saataisiin pysäytettyä. Kylien elinympäristön viihtyisyyden ja toimivuuden parantaminen lisää maaseudun asukkaiden sosiaalista hyvinvointia ja yhteishenkeä, ja yhteistyössä toteutettujen hankkeiden onnistuminen parantaa maaseudun asukkaiden uskoa tulevaisuuteen. Kestävän kehityksen sosiaaliseen ulottuvuuteen kuuluu erityisesti kaikkien asukkaiden tasapuolinen mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua oman elinympäristönsä kehittämistyöhön.

VIISARI ry

Arvio toimenpiteiden painotuksista toimintalinjoittain, toimenpiteittäin ja hanketyypeittäin; % / 1000 €

	ARVIO Viisarin kehiksestä 5 000 000	Yrityksen invest. tuki	Yr toim. käynn. tuki	Elint. toim. keh. hanke	Yleinen kehitt. hanke	Koulutus- hanke	Ylihyöd. invest.	Toiminta- raha	Arvioitu rahoitustarve / 1000 €				
									EU	Valtio	Kunta	Yksit.	Yhteensä
LIHJA 1: Maa- ja metsätalouden kilp.kyvyn parantaminen, 14%	700												
Maa- ja metsätaloustuotteiden arvon lisääminen (jalostus ja markkinointi)	123	20 %	20 %	60 %					230	220	50	732	1232
Yhteistyö maatalouden ja elintarvikealan sekä metsätalouden uusien tuotteiden, menetelmien ja teknikkoiden kehittämiseksi (maa- ja metsätalous- sekä elintarv. alan innovatiivinen yhtiö)	124			100 %					100	60	40	200	400
LIHJA 2: Ympäristön ja maaseudun tilan parantaminen, 1%	50												
Maatalouden ympäristötuet	214				100 %				10	6	7	7	23
Ei-tuotannolliset investoinnit	216				100 %				10	6	7	7	23
LIHJA 3: Maaseudun elint. elämän monipuolisuus ja maas. alueiden elämälaatu, 55%	2750												
Taloudellisen toiminnan laajentaminen maatalouden ulkopuolelle (maatalouden monialaistaminen)	311	20 %		80 %					100	68	32	237	437
Tuki yritysten perustamiseen ja kehittämiseen (mikroyritysten perustam. ja kehittäm.)	312	40 %	40 %	20 %					274	252	24	805	1355
Matkailuelinkeinojen edistäminen	313			50 %			50 %		150	90	60	225	525
Elinkeinoelämän ja maaseutuväestön peruspalvelut (maaseudun palveluiden kehittäminen)	321				50 %		50 %		155	95	100	194	544
Kylien kunnostus ja kehittäminen	322				50 %		50 %		215	125	110	250	700
Maaseutuperinnön säilyttäminen ja edistäminen (maas. kulttuuri- ja luontoperinnön kehittäminen)	323				100 %				215	125	110	50	500
Koulutus ja tiedotus (yr. / kyikkeh. / ympösaam. koulut.)	331			20 %		80 %			215	125	110	130	580
LIHJA 4: Leader-tyyppitoimenpiteet (muut), 30%	1500												
Alueiden tai valtioiden väl. yhteistyö	421			20 %	60 %		20 %		295	175	130	280	880
Tr:n toimintaraha	431							100 %	430	250	220		900
Yhteensä	5000								2399	1597	1000	3103	8099

MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET / VIISARI ry.						
Uudet kokoaikaiset työpaikat	toim.piteessä 123	toim.piteessä 124	toim.piteessä 311	toim.piteessä 312		Yhteensä
kpl, josta	10	3	8	44		65
miehiä	7	0	2	7		16
naisia	0	2	4	29		35
alle 30 v	3	1	2	8		14
htv, josta	8	2	7	30		47
miehiä	6,5	0	2	5		13,5
naisia	0	0,5	4	20		22,5
alle 30 v	1,5	0,5	1	5		8
Säilytetyt / uudistetut kokoaikaiset työpaikat	toim.piteessä 123	toim.piteessä 124	toim.piteessä 311	toim.piteessä 312		
kpl, josta	20	10	10	50		90
miehiä	15	1	3	10		29
naisia	5	7	5	30		47
alle 30 v	0	2	2	10		14
htv, josta	15	5	5	35		60
miehiä	12	1	2	10		25
naisia	3	3	2	22		30
alle 30 v	0	1	1	3		5
Uudet yritykset	toim.piteessä 123	toim.piteessä 311	toim.piteessä 312			
kpl, josta	10	5	20			35
miesten	5	2	3			10
naisten	3	2	15			20
alle 30 v	2	1	2			5
Koulutettujen määrä	toim.piteessä 111	toim.piteessä 331				
hlöä, josta	0	1 000				1 000
miehiä		200				200
naisia		600				600
alle 30 v		200				200
Uusia tuotteita / tekniikoita tuottavien yritysten	toim.piteessä 121	toim.piteessä 123	toim.piteessä 124	toim.piteessä 311	toim.piteessä 312	
lkm	0	8	3	5	10	26
Uusia tuotteita / tekniikita	toim.piteessä 123	toim.piteessä 124	toim.piteessä 311	toim.piteessä 312		
kpl	10	5	8	10	0	33
Palveluiden määrä, kpl	toim.piteessä 311	toim.piteessä 312	toim.piteessä 321			
uudet	2	3	5			10
säilytetyt	4	8	10			22
Tiedotus- ja aktivointi tilaisuudet	toim.piteessä 331	toim.piteessä 431				
lkm	50	140				190
niihin osallistuneet, joista	7 000	10 000				17 000
miehiä	1 600	1 000				2 600
naisia	4 500	6 000				10 500
alle 30 v	900	3 000				3 900
Uudet yhteistyörynnäyt	yritykselliset	yhteisölliset	kansainväliset			
lkm	15	15	6			36
Rahoitetut hankkeet	toimintalinja 1	toimintalinja 2	toimintalinja 3	kv-hankkeet		
lkm	50	5	150	15		220

LÄHTEET

Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005 - 2008. 2004. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän toimintaohjelma. Helsinki: Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä.

Heikkilä, E. 2005. Maatilojen kehitysnäkymät vuoteen 2012 – viljelijöiden suunnitelmat. Jyväskylä: Keski-Suomen työvoima- ja elinkeinokeskus. Keski-Suomen TE-keskuksen julkaisu A8.

Heikkilä, E., Meriläinen T. & Niemelä, T. 2005. Monialainen yritystoiminta Keski-Suomen maataloilla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta.

Keski-Suomen maaseutumatkailun teemaohjelma – kehittäminen ja toimenpiteet 2003 - 2006. 2004. Toim. Ahonen, M. 2. p. Jyväskylä.

Keski-Suomen matkailuelinkeinon strategia 2010. 2004. Jyväskylä: Keski-Suomen Liitto.

Kunnat.netin aluetietopankki. 2005. Suomen Kuntaliiton verkkosivusto. Viitattu 6.9.2005. <http://www.kunnat.net>, tilastot, aluetietopankki (yleistiedot).

Kuntien pinta-alatiedot. 2005. Suomen Kuntaliiton verkkosivusto. Viitattu 6.9.2005. <http://www.kunnat.net>, tilastot, pinta-alat.

Lindqvist, P. & Rissanen, E. 2004. Maaseudun palvelusopimus – Teoriasta käytäntöön Kyrönmaalla. Vaasa: Vaasan yliopisto, Levón Instituutti.

Luonnonvaroista voimavaroja – Saarijärven maaseutuohjelma 2005 - 2012. 2005. Saarijärvi: Saarijärven kaupunki.

Näkökulmia hyvinvointipalvelujen tuottamiseen - yhteistyö palvelujen turvaajana. 2005. Toim. Heikkilä, M. & Lemponen, V. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2005.

Pohjoisen Keski-Suomen elintarvikealan kehittämishanke SELJA. 2004. Loppuraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Luonnonvarainstituutti.

Suomen maaseudun kehittämisstrategia 2007 - 2013. Maaseudun kehittämisen strategiatyöryhmä. Luonnos 10.11.2005

Tilastokeskuksen verkkopalvelut. Viitattu 1.7.2005, 8.8.2005 & 2.12.2005. <http://www.stat.fi/tup/verkkopalvelut.html>.

Tilastotietoja Keski-Suomen kunnista. 2005. Viitattu 14.9.2005 & 2.12.2005. Keski-Suomen liiton verkkosivusto. <http://www.keskisuomi.fi>, tietoja Keski-Suomesta, tilastotietoja Keski-Suomen kunnista.

Vesistöjen vedenlaatu Keski-Suomessa. Viitattu 15.8.2005. Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu. <http://www.ymparisto.fi>, Alueelliset ympäristökeskukset, Keski-Suomen ympäristökeskus, Vesistöjen veden laatu Keski-Suomessa.

Viisari-alueen kyläsuunnitelmat

Viisarin LEADER+ -ohjelma 2000 - 2006, 2000. Maaseudun Kehittämisyhdistys Viisari ry.